

eISSN 2413-9009

TRAEKTORIÂ NAUKI

International Electronic Scientific Journal

Vol. 5, No 12, 2019

AGRIS
CAB Abstract
CEEOL
CEJSH
Dialnet
DOAJ
East View's Universal Database
EBSCO
FSTA®
Index Copernicus
RePEc
CNKI Scholar
Ulrich's Periodical Directory

pathofscience.org

TRAEKTORIÂ NAUKI = PATH OF SCIENCE**Vol. 5 No 12 2019**

Founded in August 2015. Publishing monthly.

Publisher	Altezero, s.r.o. & Dialog 4B, Južná trieda, Košice mestská časť Juh, 04001, Slovak Republic Ph.: (421) 905-38-36-97.
Founders:	Altezero, s.r.o., 4B, Južná trieda, Košice mestská časť Juh, 04001, Slovak Republic Publishing Center "Dialog", 2 Club Street, Solonitsevka, 62370, Ukraine

The journal is abstracted in the following international databases: AGORA, AGRIS, AiritiLibrary, Baidu Scholar, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CAB Abstract, Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Food Science and Technology Abstracts, Index Copernicus (ICV 2018 = 100,0), Google Scholar, J-Gate, OpenAIRE, Polska Bibliografia Naukowa, ResearchBib, ScienceOpen, The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Türk Eğitim İndeksi, Ulrichsweb Global Serials Directory, WorldCat.

Editor in Chief: Kataev A., PhD (Economics), Ass. Prof.

Editorial Board: Aksenova E., PhD (Techniques), Ass. Prof.
Ananchenko K., PhD (Physical Education and Sport), Ass. Prof.
Bobro N., PhD (Sociology), Ass. Prof.
Bolotnaya O., PhD (Economics), Ass. Prof.
Holoborodko K., Doctor of Science (Language), Prof.
Golubov A., PhD (Law), Ass. Prof.
Zaytseva M., Doctor of Science (Arts), Prof.
Zelenskaya L., Doctor of Science (Education), Prof.
Kolos N., Doctor of Science (Chemistry), Prof.
Komir L., PhD (Economics), Ass. Prof.
Malenko E., Doctor of Science (Language), Prof.
Oberemok S., PhD (Economics), Ass. Prof.
Palchyk O., PhD (Agricultural Science), Ass. Prof.
Panfilova A., Doctor of Science (Pharmacy), Prof.
Podrigalo L., Doctor of Science (Medicine), Prof.
Rogovoy A., PhD (Economics), Ass. Prof.
Skrynkovskyy R., PhD (Economics), Ass. Prof.
Horoshev A., PhD (History), Ass. Prof.
Shatrovskiy A., PhD (Biology), Ass. Prof.

Editorial office 1: 4B, Južná trieda, Košice mestská časť Juh, 04001, Slovak Republic
Editorial office 2: 2 Club Street, Solonitsevka, 62370, Ukraine
E-mail: editor@pathofscience.org. Site: <http://pathofscience.org>

The journal is an international open-access, peer-reviewed electronic journal created to fully and promptly meet the information needs of the society in the knowledge gained in the course of research and development, research and design, design and technology and production activities of scientists and experts.

The journal publishes original research papers, review articles and short communications papers in the fields of Social, Technical, Natural sciences and Humanities. The scope of problems of articles is not limited.

Responsibility for facts, quotations, private names, enterprises and organizations titles, geographical locations etc. to be barred by the authors. The editorial office and board do not always share the views and thoughts expressed in the articles published.

TABLE OF CONTENTS

SECTION "LAW"

Nadiia Konovalova, Ruslan Skrynkovskyy

Practical Questions of Implementation of Art. 185-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (Disrespect of the Court) in Judicial Proceedings	1001
[Практичні питання застосування ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (прояв неповаги до суду) при здійсненні судочинства]	1010
<i>(Language – Ukrainian)</i>	

Vladimir Gavrilov, Nikita Prokhorov, Arslan Shakhnavazov

Some Principles of Civil and Family Law under the Legislation of Slovakia and Russia	1011
[Некоторые принципы гражданского и семейного права по законодательству Словакии и России]	1015
<i>(Language – Russian)</i>	

SECTION "ECONOMICS"

Abubakar Mammadi, Habu Mallam Baba, Sadiq Tukur, Abdulazeez Adam Muhammad

Impact of Global Economic Meltdown on Property Development in Bauchi, Nigeria	2001
<i>(Language – English)</i>	2008

Anna Pivtorak

The Methodical Approach to Evaluation of the Efficiency of Labor Market Regulation in Ukraine	2009
[Методичний підхід до оцінювання ефективності регулювання ринку праці в Україні]	2021
<i>(Language – Ukrainian)</i>	

SECTION "CHEMISTRY"

Lucas Albert Jerome Hamidu, Umar Omeiza Aroke, Odeh Adey Osha, Idris Misau Muhammad

Fourier Transform Infrared Spectroscopy and Scanning Electron Microscopy Characterization of Adhesive Produced From Polystyrene Waste	3001
<i>(Language – English)</i>	3008

SECTION "TECHNICS"

Dorcias Omolola Adeagbo, Sani Mohammed, Sani Abdulkadir

Principles of Management Application in Building Construction Projects: Perspectives of Project Managers'	4001
<i>(Language – English)</i>	4011

Практичні питання застосування ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (прояв неповаги до суду) при здійсненні судочинства

Practical Questions of Implementation of Art. 185-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (Disrespect of the Court) in Judicial Proceedings

Надія Коновалова¹, Руслан Скриньковський¹
Nadiia Konovalova, Ruslan Skrynkovskyi

¹ Lviv University of Business and Law
99 Kulparkivska Street, Lviv, 79021, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.53-2](https://doi.org/10.22178/pos.53-2)

JEL Classification: K40

Received 20.11.2019
Accepted 28.12.2019
Published online 31.12.2019

Corresponding Author:
Nadiia Konovalova
nadiia.konovalova1@ukr.net

Анотація. У статті представлено науково-практичний коментар до ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (прояв неповаги до суду), а також сформульовано висновки і запропоновано деякі рекомендації законодавчого врегулювання юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) в Україні, зокрема такі:

1. Одним з механізмів забезпечення незалежності суду (судді) є належне реагування на прояви неповаги до суду (судді). Повага до суду і судді (як соціальна і правова цінність) є чинником належного функціонування правової держави.

2. Конституція України (ст. 129) прямо вказує на те, що за неповагу (явну зневагу) до суду (судді) винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Ця конституційна норма у повному обсязі кореспондується із іншими нормативно-правовими актами України, зокрема, з вимогами ст. 50 чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до змісту якої прояв неповаги до суду (судді) з боку фізичних осіб, які є учасниками судового процесу (розгляду справи) або присутні в залі судового засідання, тягне за собою відповідальність, установлену законом. Сьогодні в Україні прояв неповаги до суду (судді) не вважається злочином проти правосуддя. За вчинення цього правопорушення передбачено адміністративну відповідальність відповідно до ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

3. Назва ст. 185-3 чинного КУпАП, виходячи з того, що поняття «суд» та «суддя» не є тотожними, а також враховуючи аналіз нормативних особливостей елементів складу адміністративного правопорушення, передбаченого цією статтею, потребує певного уточнення, а саме: «Прояв неповаги до суду (судді) при здійсненні судочинства». Тут слово «прояв» необхідно використовувати у множині, а не в однині.

4. До ч. 1 ст. 185-3 КУпАП необхідно внести відповідні зміни (уточнення) і доповнення та викласти у такій редакції: «1. Неповага до суду (судді), що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду (судді) або встановлених у суді правил ...».

5. Запропоновані рекомендації теоретичного та практичного характеру, зокрема щодо внесення відповідних змін (уточнень) і доповнень до ч. 1 ст. 185-3 КУпАП, а також практичні питання розроблення та впровадження єдиних для всіх судів «Правил поведінки громадян у суді», які доцільно прийняти як окремий додаток до чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і відповідні наявні напрацювання (у цій сфері) мають на меті підвищити ефективність юридичної

© 2019 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) та сприяти більш ефективному, дієвому захисту прав і свобод громадян – учасників судового процесу в Україні.

Ключові слова: суд; суддя; прояв неповаги до суду (судді); судове засідання; учасники судового процесу; верховенство права; авторитет судової влади; адміністративна відповідальність.

Abstract. The article presents a scientific and practical commentary to Art. 185-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (disrespect of the court), formulates some conclusions and suggests some recommendations for legislative regulation of legal liability for showing disrespect of the court (judges) in Ukraine, including the following:

1. One of the mechanisms for ensuring the independence of court (judge) is a proper response to the disrespect of the court (judges). Respect of the court and judges (both as a social and a legal value) is a factor of the proper functioning of a legal state.

2. The Constitution of Ukraine (Article 129) directly states that a person is considered guilty and is held liable for disrespect or evident contempt of the court (judges). This constitutional provision corresponds in full with other normative legal acts of Ukraine, in particular, with the requirements of Art. 50 of the current Law of Ukraine "On Judicial System and the Status of Judges", according to which any expression of disrespect of the court (judge) by the individuals who are parties to the trial (case) or are present in the courtroom, presupposes the responsibility, established by the law. Today in Ukraine, disrespect of the court (judges) is not considered a crime against justice. Administrative liability is provided for committing this offense in accordance with Art. 185-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses.

3. Taking into account the fact that the terms "court" and "judge" are not identical, and also considering the normative peculiarities of the elements of administrative offense, provided for in Art. 185-3 of the current Code of Administrative Offenses, the title of this article needs some clarification, namely: "Manifestation of disrespect of the court (judges) in the course of judicial proceedings". Here the word "manifestation" should be used in the plural, not the singular.

4. Part 1 of Art. 185-3 of the Code of Administrative Offenses shall be amended and specified as follows: "1. Contempt of the court (judges), expressed in malicious evasion of attending the court by a witness, a victim, a plaintiff, a defendant or in disobedience of the specified people and other citizens to the order of the presiding judge or in violation of the order during the court session, as well as committing any actions which indicate a clear contempt of the court (judges) or rules established in court ...".

5. The recommendations of theoretical and practical nature, in particular, regarding the introduction of appropriate changes (clarifications) and additions to part 1 of Art. 185-3 of the Code of Administrative Offenses, as well as practical issues of development and implementation of the uniform "Rules of Conduct for Citizens in Court", which should be adopted as a separate supplement to the current Law of Ukraine "On Judicial System and the Status of Judges", and relevant developments (in this area) aim to increase the effectiveness of legal liability for disrespect of the court (judges) and to promote more effective protection of the rights and freedoms of citizens participating in the judicial process in Ukraine.

Keywords: court; judge; disrespect of court (judges); trial; litigants; the rule of law; the authority of the judiciary power; administrative responsibility.

ВСТУП

Україна, ратифікувавши у 1997 році Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1, 2], зобов'язалася забезпечити кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, зокрема – право на справедливий суд:

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом ...» [2].

Однією з правових гарантій забезпечення незалежності суду і суддів (як головної умови

дотримання і реалізації конституційного принципу верховенства права) у сучасних умовах є встановлена законодавством України відповідальність (юридична) за прояви неповаги до суду (судді) [3, 4, 5].

Як відомо, принцип незалежності і недоторканості судді закріплений у ст. 126 Конституції України [6], якою заборонено вплив на суддів у будь-який спосіб, а частиною 4 ст. 129 Конституції України [6] закріплено правову норму, яка прямо вказує на те, що за неповагу (явну зневагу) до суду (судді) винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Зазначена конституційна норма у повному обсязі кореспондується із іншими нормативно-правовими актами України [3, 7, 8, 9], зокрема, з вимогами ст. 50 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [10], відповідно до змісту якої прояв неповаги (явну зневагу) до суду (судді) з боку фізичних осіб, які є учасниками судового процесу (розгляду справи) або присутні в залі судового засідання, тягне за собою відповідальність, установлену законом.

За результатами дослідження [4, 5, 7] встановлено, що на суд (суддів) покладається прямий (безпосередній) обов'язок, а не їх право, щодо зміцнення і підтримання авторитету судової влади в суспільстві (на належному рівні), а відповідно й довіри до неї, шляхом притягнення до юридичної відповідальності осіб, які виявляють неповагу до суду (судді). Тут доцільно відмітити той факт, що сьогодні в Україні прояв неповаги до суду (судді) не вважається злочином проти правосуддя. За вчинення цього правопорушення (відповідно до чинного законодавства України) передбачено адміністративну відповідальність [7].

З метою запобігання (протидії) випадкам порушення порядку (встановлених у суді правил) під час судового засідання, зриву розгляду судових справ через неявку учасників судових процесів (без поважних причин) на судові засідання, вчинення окремих діянь, які свідчать про явну зневагу до суду (судді) або порушення встановлених у суді правил, а також з огляду на наявність інших проблемних питань (аспектів) у правозастосуванні норм, які регулюють порядок притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за прояв неповаги (явну зневагу) до суду (судді), рішенням Ради суддів України (РАУ) від 26.10.2018 р. № 62 було удоскона-

лено і схвалено практичні Рекомендації щодо притягнення до юридичної відповідальності за неповагу до суду (далі – Рекомендації), які направлено судам (суддям) для використання в своїй професійній діяльності (роботі) [3].

У Рекомендаціях [3] зазначено, що:

1. У кожному (будь-якому) випадку, коли буде виявлено і встановлено факт, що особа вчинила дії (умисно), які свідчать про неповагу (явну зневагу) до суду чи судді, необхідно вирішувати питання про притягнення винних осіб до відповідальності за ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [11], зміст якої визначений у кодексі наступним чином:

«Неповага до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в невідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, –

тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. ...

Злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд –

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян...» [11].

2. За загальним правилом таке провадження (за неповагу до суду (судді) [5]) у судах загальної юрисдикції буде мати такі 3-и основні стадії [3]: 1) порушення справи про адміністративне правопорушення – (1 стадія); 2) розгляд такої справи про адміністративне правопорушення – (2 стадія); 3) виконання рішення (постанови) у справі про адміністративне правопорушення – (3 стадія).

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що окремі проблемні питання (аспекти) притягнення до юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) в Україні досліджували такі вчені-юристи та практики, як Р. Білокінь [12], Є. Воробей [8], Ю. Калашник [9, 13], В. Князев [14], Т. Коломоець [9, 15], О. Марченко [7], Л. Остафійчук [5, 16], М. Черленяк [17], С. Федоріщев [8], І. Шмарін [18] та інші. Тут варто погодитись з думкою Л. Остафійчук [5] про те, що сьогодні

практичні питання (аспекти) юридичної відповідальності за неповагу до суду (судді) науковці розглядають з 2-х позицій, а саме [5, с. 20]:

1) це певні процесуальні правопорушення, вчинених учасниками різних видів судового процесу (цивільного, кримінального тощо), які: а) утруднюють виконання судом (судді) своїх обов'язків; б) можна розглядати як [19, 20, 21] – зловживання процесуальними правами, що завдають певну шкоду інтересам судочинства;

2) йдеться про суспільний резонанс та умисне, цілеспрямоване негативне ставлення до суду (як інституту державної влади) та його окремих представників (суддів), що обумовлено певними явними соціальними, економічними, політичними чи особистісними факторами, за яких унеможливлено нормальне функціонування судової системи.

Водночас доцільно також відмітити, що в даний час об'єктом гострих дискусій залишається питання практичного застосування ст. 185-3 КУпАП (прояв неповаги до суду) [11] при здійсненні судочинства.

З огляду на вищезазначене, розкриваючи зміст поняття «неповага до суду (судді)» в контексті удосконалення судоустрою, статусу суддів і судочинства, досить поширеною серед вчених-юристів (науковців) та практиків є думка (твердження) І. Русенко [22] про те, що під неповагою до суду (судді) доцільно розуміти: 1) некоректну поведінку присутніх у судовій залі; 2) образливі висловлювання на адресу судді (суду); 3) будь-яке умисне ігнорування виконання певної вимоги (або непокора) суду; 4) зневажливе ставлення до зауважень судді (суду), хамство (нахабне і різке спілкування з учасниками судового процесу та іншими присутніми в приміщенні суду особами), вигуки тощо.

В контексті цього, на особливу увагу заслуговує наукова праця І. Шмаріна [23], у якій представлено результати анкетного опитування респондентів у 2016 р. (серед суддів судів загальної юрисдикції, науковців та працівників правоохоронних органів) щодо можливих форм неповаги (явної зневаги) до суду (судді). Згідно з даними (результатами) дослідження [23]:

1) 83 % опитаних суддів, 58 % науковців та 72% працівників правоохоронних органів під

неповагою до суду (судді) розуміють винятково цинічну образу судді або відверте зневажливе ставлення до інших учасників судового процесу;

2) 81 % опитаних суддів, 64 % науковців та 73 % працівників правоохоронних органів висловили позицію, що формою неповаги (явної зневаги) до суду (судді), зокрема, може бути некоректна поведінка присутніх у судовій залі або злісне ухилення від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача чи інших осіб, що призводить до непоодиноких (систематичних) випадків відкладення розгляду окремих справ (зриву судових засідань);

3) 72 % опитаних суддів, 70 % науковців та 64 % працівників правоохоронних органів та вважають, що формою неповаги (явної зневаги) до суду (судді) є будь-яке умисне ігнорування виконання законних вимог (або непокора) суду (головуючого у справі судді);

4) 52 % суддів, 67 % науковців та 55 % працівників правоохоронних органів під неповагою до суду (судді) розуміють інше умисне грубе порушення встановленого у суді правил (порядку).

Поряд з тим, статистичні (аналітичні, порівняльні) дані (судова статистика) за 2017–2018 рр., які представлені у Звіті про розгляд судами справ про адміністративні правопорушення та щодо осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності (Форма № 3), розміщеного на офіційному веб-порталі «Судова влада України» (<https://court.gov.ua/>), яскраво свідчать про те, що суди потребують додаткових (конкретних) роз'яснень щодо підстав та порядку притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 185-3 КУпАП (прояв неповаги до суду) [11] при здійсненні судочинства.

Таким чином, на основі досягнень юридичної науки та практики, метою статті є представити науково-практичний коментар до ст. 185-3 КУпАП (прояв неповаги до суду) при здійсненні судочинства, а також запропонувати рекомендації (теоретичного та практичного характеру) щодо удосконалення (законодавчого врегулювання) юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Так, з метою вирішення наукових та практичних проблем застосування ст. 185-3 КУпАП (прояв неповаги до суду) доцільно зазначити, що нормативними особливостями складу даного адміністративного правопорушення є такі аспекти:

1. Об'єктом цього адміністративного правопорушення є суспільні відносини у сфері судоустрою [3].
2. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення (прояв неповаги до суду), передбаченого коментованою статтею, полягає у вчиненні таких дій [3]: у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача, експерта, спеціаліста чи перекладача або в невідкоренні зазначених осіб та інших осіб розпорядженню головуючого суду чи в порушенні встановленого у суді порядку під час судового засідання, а так само вчинення інших будь-яких дій, які свідчать про неповагу (явну зневагу) до суду (судді) або встановлених у суді правил.

Цивільний процесуальний кодекс України [24], Кримінальний процесуальний кодекс України [25], Господарський процесуальний кодекс України [26], Кодекс адміністративного судочинства України [27] та інші нормативно-правові акти України, включаючи Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [10], встановлюють певні правила (конкретний порядок) поведінки у суді, які є обов'язковими для виконання всіма учасниками судового засідання. Зокрема, у ст. 198 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [27], яка встановлює обов'язки присутніх у залі судового засідання, зазначено, що особи, які присутні у залі суду (в залі судового засідання), повинні обов'язково встати, коли входить та виходить суд (суддя). Учасники судового процесу (свідок, потерпілий, позивач, відповідач, експерт, перекладач тощо), інші особи, які присутні в залі судового засідання, дають пояснення, показання, висновки, консультації тощо, відповідають на питання та задають питання стоячи, і лише з дозволу головуючого у судовому засіданні. Рішення суду особи, присутні в залі судового засідання, заслуховують стоячи. Відступ від цих правил, встановлених у суді, допускається виключно з дозволу головуючого в судовому засіданні. Учасники судового процесу, а також інші особи, які при-

сутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися у залі суду (в судовому засіданні) встановленого порядку, а також беззаперечно виконувати відповідні вказівки і розпорядження головуючого у судовому засіданні. Документи та інші матеріали (будь-які відомості та/або дані) передаються учасниками справи головуючому в судовому засіданні через судового розпорядника [27]. Відповідно до ст. 197 КАС України [27] учасники судового процесу звертаються до судді «Ваша честь».

3. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення (прояв неповаги до суду), передбаченого коментованою статтею, може виражатись шляхом різноманітних дій [3]: у формі вербальної комунікації, шляхом невербального спілкування (жестикуляції, інших невербальних сигналів), шляхом бездіяльності під час невідкорення (ігнорування) вимогам головуючого у судовому засіданні, неявки до суду осіб, які визнані (у встановленому чинним законодавством порядку) свідками, потерпілими, позивачами, відповідачами або експертами (судовими експертами [28], експертами з питань права [29, 30]), спеціалістами, перекладачами тощо.

4. Суб'єктом цього правопорушення може бути будь-яка фізична особа, яка бере участь у судовому засіданні, або визнана (у встановленому чинним законодавством порядку) свідком, потерпілим, позивачем, відповідачем або експертом (судовим експертом, експертом з питань права), спеціалістом, перекладачем тощо.

5. Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення (прояв неповаги до суду), передбаченого коментованою статтею, характеризується наявністю вини [31] як у формі умислу, так і у формі необережності.

Поряд з тим, на основі аналізу змісту поняття «неповага до суду (судді)» і виходячи з того, що поняття «суд» та «суддя» не є тотожними [4, 5, 15, 32], з'ясовано, що назва ст. 185-3 КУпАП [11] потребує певного уточнення, а саме: «Прояв неповаги до суду (судді) при здійсненні судочинства». Тут слово «прояв» необхідно використовувати у множині, а не в однині. Водночас, враховуючи нормативні особливості елементів складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185-3 КУпАП [11], вважаємо також за доцільне внести відповідні зміни (уточнення) і доповнен-

ня до ч. 1 ст. 185-3 КУпАП та викласти у такій редакції: «1. Неповага до суду (судді), що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду (судді) або встановлених у суді правил...». Такої думки дотримується і Л. Остафійчук у праці «Неповага до суду і судді: спірні питання тлумачення» [32].

Що стосується інших (додаткових) пропозицій (практичних рекомендацій) у цьому напрямі, враховуючи інформацію [3, 8, 33], то тут необхідно підтримати думку (практичне питання) Т. Коломоєць та Ю. Калашник [9, 15] про те, що сьогодні в Україні існує нагальна потреба у розробленні та впровадженні єдиних для всіх судів «Правил поведінки громадян у суді», які доцільно прийняти як окремий додаток до чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [10], який потребує удосконалення і є відповідні напрацювання.

ВИСНОВКИ

1. За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що одним з механізмів забезпечення незалежності суду (судді) є належне реагування на прояви неповаги до суду (судді), а повага до суду (як одного із інститутів державної влади) і судді як соціальна і правова цінність є чинником належного функціонування правової держави. Конституція України (ст. 129) прямо вказує на те, що за неповагу (явну зневагу) до суду (судді) винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Ця конституційна норма у повному обсязі кореспондується із іншими нормативно-правовими актами України, зокрема, з вимо-

гами ст. 50 чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до змісту якої прояв неповаги до суду (судді) з боку фізичних осіб, які є учасниками судового процесу (розгляду справи) або присутні в залі судового засідання, тягне за собою відповідальність, установлену законом. Сьогодні в Україні прояв неповаги до суду (судді) не вважається злочином проти правосуддя. За вчинення цього правопорушення передбачено адміністративну відповідальність відповідно до ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, назва якої, виходячи з аналізу нормативних особливостей елементів складу адміністративного правопорушення, передбаченого цією статтею, потребує певного уточнення, а саме: «Прояв неповаги до суду (судді) при здійсненні судочинства».

2. Запропоновані рекомендації теоретичного та практичного характеру, зокрема щодо внесення відповідних змін (уточнень) і доповнень до ч. 1 ст. 185-3 КУпАП, а також практичні питання розроблення та впровадження єдиних для всіх судів «Правил поведінки громадян у суді», які доцільно прийняти як окремий додаток до чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і відповідні напрацювання [5, 15, 34, 35, 36, 37] мають на меті підвищити ефективність юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) та сприяти більш ефективному, дієвому захисту прав і свобод громадян – учасників судового процесу в Україні.

3. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку є дослідження зарубіжного досвіду законодавчого врегулювання юридичної відповідальності за прояв неповаги (явної зневаги) до суду (судді) та визначення шляхів його використання (запозичення) для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii [On the ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the First Protocol and Protocols No 2, 4, 7 and 11 to the Convention] (Ukraine), 17.07.1997, No 475/97-VR. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-vr> (in Ukrainian)
[Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції (Україна), 17.07.1997,

- № 475/97-ВР. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>].
2. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] (Council of Europe), 04.11.1950. Retrieved October 30, 2019, from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (in Ukrainian)
[Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи), 04.11.1950. Актуально на 30.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004].
 3. Rekomendatsii shchodo prytiahnennia do vidpovidalnosti za nepovahu do sudu [Recommendations on Responsibility for Contempt of Court] (Ukraine), 04.11.2016, No 74. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/vr074414-16> (in Ukrainian)
[Рекомендації щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду (Україна), 04.11.2016, № 74. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/vr074414-16>].
 4. Konovalova, N. (2019). Prytiahnennia do vidpovidalnosti za proiav nepovahy do sudu: pravo chy oboviazok suddi v Ukraini? [Liability for contempt of court: right or duty of a judge in Ukraine?] In *Aktualni problemy suchasnoi nauky* (p. 35–39). Kharkiv: Mizhnarodnyi naukovyi tsentr rozvytku nauky i tekhnolohii (in Ukrainian)
[Коновалова, Н. (2019). Притягнення до відповідальності за прояв неповаги до суду: право чи обов'язок судді в Україні? В *Актуальні проблеми сучасної науки* (с. 35–39). Харків: Міжнародний науковий центр розвитку науки і технологій].
 5. Ostafiichuk, L. (2015). *Yurydychna vidpovidalnist za nepovahu do sudu* [Legal liability for contempt of court] (Doctoral thesis), Odeska yurydychna akademiia. Odesa (in Ukrainian)
[Остафійчук, Л. (2015). *Юридична відповідальність за неповагу до суду* (Кандидатська дисертація), Одеська юридична академія. Одеса].
 6. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] (Ukraine), 28 June 1996. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian)
[Конституція України (Україна), 28 червня 1996 р. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>].
 7. Marchenko, O. (2012). Proiav nepovahy do sudu: problemni pytannia prytiahnennia do vidpovidalnosti v Ukraini [Demonstration of the contempt of court: complex aspects of bringing an offender to responsibility in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, 3(19), 152–156 (in Ukrainian)
[Марченко, О. (2012). Прояв неповаги до суду: проблемні питання притягнення до відповідальності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 3(19), 152–156].
 8. Vorobiei, Ye., Kobrusieva, Ye., & Fedorishchev, S. (2019). Problematyka zastosuvannia zakonodavstva shchodo rozghliadu pytannia pro proiav nepovahy do sudu [Problems with the application of the law regarding the consideration of contempt of court]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 4, 129–133. doi: 10.15421/391928 (in Ukrainian)
[Воробей, Є., Кобрусєва, Є., & Федоріщєв, С. (2019). Проблематика застосування законодавства щодо розгляду питання про прояв неповаги до суду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 4, 129–133. doi: 10.15421/391928].
 9. Kolomoiets, T., & Kalashnyk, Yu. (2013). Problemy ta perspektyvy udoskonalennia vidpovidalnosti za proiav nepovahy do sudu [Challenges and prospects for improving liability for contempt of court]. *Slovo natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*, 2(3), 73–82 (in Ukrainian)
[Коломоєць, Т., & Калашник, Ю. (2013). Проблеми та перспективи удосконалення відповідальності за прояв неповаги до суду. *Слово національної школи суддів України*, 2(3), 73–82].
 10. Pro sudoustrii i status suddiv [On the Judiciary and Status of Judges] (Ukraine), 02.06.2016, No 1402-VIII. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402->

19#n1589 (in Ukrainian)

[Про судовустрой і статус суддів (Україна), 02.06.2016, № 1402-VIII. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589>].

11. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses] (Ukraine), 07 December 1984, No 80731-10. Retrieved October 30, 2019, from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (in Ukrainian)
[Кодекс України про адміністративні правопорушення (Україна), 07 грудня 1984, № 80731-10. Актуально на 30.10.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>].
12. Bilokin, R. (2017). *Vidpovidalnist za porushennia poriadku u zali sudovoho zasidannia* [Responsibility for breach of order in the courtroom]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 1, 214–218 (in Ukrainian)
[Білокінь, Р. (2017). Відповідальність за порушення порядку у залі судового засідання. *Підприємництво, господарство і право*, 1, 214–218].
13. Kalashnyk, Yu. (2012). *Zarubizhnyi dosvid yurydychnoi vidpovidalnosti za proiav nepovahy do sudu ta shliakhy yoho zapozychennia dlia Ukrainy* [Foreign experience of legal responsibility for showing contempt of court and ways of borrowing it for Ukraine]. *Forum prava*, 4, 429–433 (in Ukrainian)
[Калашник, Ю. (2012). Зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду та шляхи його запозичення для України. *Форум права*, 4, 429–433].
14. Kniaziev, V. (2013). *Deiaki aspekty yurydychnoi vidpovidalnosti za proiav nepovahy do sudu* [Some aspects of legal liability for contempt of court]. *Forum prava*, 1, 423–430 (in Ukrainian)
[Князєв, В. (2013). Деякі аспекти юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. *Форум права*, 1, 423–430].
15. Kolomoiets, T., & Kalashnyk, Yu. (2013). *Heneza, doktrynalni ta normatyvni aspekty vidpovidalnosti za proiav nepovahy do sudu* [Genesis, doctrinal and normative aspects of liability for contempt of court]. Zaporizhzhia: Helvetyka (in Ukrainian)
[Коломоєць, Т., & Калашник, Ю. (2013). *Гене́за, доктринальні та нормативні аспекти відповідальності за прояв неповаги до суду*. Запоріжжя: Гельветика].
16. Ostafiichuk, L. (2014). *Sutnist i zmistovni vlastyvoli poniattia "nepovaha do sudu"* [The essence and substantive properties of the concept of "contempt of court"]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Serii: Pravo*, 1, 129–136 (in Ukrainian)
[Остафійчук, Л. (2014). Сутність і змістовні властивості поняття «неповага до суду». *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*, 1, 129–136].
17. Cherleniak, M. (2013). *Praktychni pytannia zastosuvannia st. 185-3 KpAP pry zdiisnenni hospodarskoho sudochynstva* [Practical questions of application of Art. 185-3 of the Administrative Procedure Code in the course of commercial litigation]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*, 3, 112–117 (in Ukrainian)
[Черленяк, М. (2013). Практичні питання застосування ст. 185-3 КпАП при здійсненні господарського судочинства. *Слово Національної школи суддів України*, 3, 112–117].
18. Shmarin, I. (2014). *Sotsialno-pravovi pidstavy kryminalizatsii nepovahy do sudu yak zlochynu proty pravosuddia v Ukraini* [Socio-legal grounds for criminalizing contempt of court as a crime against justice in Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 71, 434–443 (in Ukrainian)
[Шмарін, І. (2014). Соціально-правові підстави криміналізації неповаги до суду як злочину проти правосуддя в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*, 71, 434–443].
19. Luspenyk, D. (2015). *Zlovzhyvannia protsesualnymy pravamy: zakonodavcha rehlementatsiia, sposoby vyivlennia ta shliakhy protydii* [Abuse of procedural rights: legislative regulation, methods of detection and ways of counteraction]. *Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva*, 6, 150–171 (in Ukrainian)
[Луспенник, Д. (2015). Зловживання процесуальними правами: законодавча

регламентація, способи виявлення та шляхи протидії. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*, 6, 150–171].

20. Polianskyi, T. (2013). *Zlovzhvannia protsesualnymy pravamy: yurydychni zasoby poperedzhennia ta mozhlyvosti yikh udoskonalennia* [Abuse of procedural rights: legal remedies and opportunities to improve them]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 3, 31–38 (in Ukrainian)
[Полянський, Т. (2013). Зловживання процесуальними правами: юридичні засоби попередження та можливості їх удосконалення. *Вісник Національної академії правових наук України*, 3, 31–38].
21. Kot, O. (2017). *Okremi aspekty zlovzhvannia protsesualnymy pravamy* [Some aspects of abuse of procedural rights]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, 1(197), 36–44 (in Ukrainian)
[Кот, О. (2017). Окремі аспекти зловживання процесуальними правами. *Вісник Верховного Суду України*, 1(197), 36–44].
22. Rusenko, I. (2012). *Problemy praktychnoho zastosuvannia yurydychnoi vidpovidalnosti za proiav nepovahy do sudu* [Problems with the practical application of legal liability for contempt of court]. In *Aktualni pytannia derzhavotvorenna v Ukraini ochyma molodykh naukovtsiv* (p. 95–104). Ternopil (in Ukrainian)
[Русенко, І. (2012). Проблеми практичного застосування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. В *Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців* (с. 95–104). Тернопіль].
23. Shmarin, I. (2016). *Obiektivna storona nepovahy do sudu yak kryminalnoho pravoporushennia proty pravosuddia v Ukraini* [The objective side of contempt of court as a criminal offense against justice in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Yurydychni nauky*, 1(4), 56–59 (in Ukrainian)
[Шмарін, І. (2016). Об'єктивна сторона неповаги до суду як кримінального правопорушення проти правосуддя в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*, 1(4), 56–59].
24. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Civil Procedural Code of Ukraine] (Ukraine), 18 March 2004, No 1618-IV. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (in Ukrainian)
[Цивільний процесуальний кодекс України (Україна), 18 березня 2004, № 1618-IV. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>].
25. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedural Code of Ukraine] (Ukraine), 13.04.2012, No 4651-VI. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (in Ukrainian)
[Кримінальний процесуальний кодекс України (Україна), 13.04.2012, № 4651-VI. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>].
26. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Commercial and Procedural Code of Ukraine] (Ukraine), 06.11.1991, No 1798 XII. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (in Ukrainian)
[Господарський процесуальний кодекс України (Україна), 06.11.1991, № 1798-XII. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>].
27. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [The Code of Administrative Proceedings of Ukraine] (Ukraine), 06.07.2005, No 2747-IV. Retrieved October 30, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (in Ukrainian)
[Кодекс адміністративного судочинства України (Україна), 06.07.2005, № 2747-IV. Актуально на 30.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>].
28. Zaiats, O., & Skrynkovskyy, R. (2019). Problematic Aspects of Expert Participation in the Civil Procedure of Ukraine. *Path of Science*, 5(9), 3001–3011. doi: [10.22178/pos.50-3](https://doi.org/10.22178/pos.50-3)

29. Riabchenko, Yu. (2017). *Tsyvilnyi protsesualnyi status eksperta z pytan prava: pytannia vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання* [Civil Procedural Status of a Law Expert: Improving Legal Regulation]. *Pravova prosvita*, 11 (in Ukrainian)
[Рябченко, Ю. (2017). Цивільний процесуальний статус експерта з питань права: питання вдосконалення правового регулювання. *Правова просвіта*, 11].
30. Karmaza, O., & Kuserets D. (2017). *Ekspert iz pytan prava v sudovomu protsesi: novelty zakonodavstva Ukrainy* [Law expert in litigation: new legislation of Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, 10, 32–36.
[Кармаза, О., & Кушерець Д. (2017). Експерт із питань права в судовому процесі: новели законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*, 10, 32–36].
31. Shestopalova, L. (2017). *Poniattia vyny v ukrainskomu pravi* [The concept of guilt in Ukrainian law]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 3, 5–15 (in Ukrainian)
[Шестопалова, Л. (2017). Поняття вини в українському праві. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, 3, 5–15].
32. Ostafichuk, L. (2015). *Nepovaha do sudu i suddi: spirni pytannia tлумачення* [Contempt of court and judge: controversial issues of interpretation]. In *Perspektyvni napriamky rozvytku suchasnoi yurydychnoi nauky* (p. 181–184). Kherson: Helvetyka (in Ukrainian)
[Остафійчук, Л. (2015). Неповага до суду і судді: спірні питання тлумачення. В *Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки* (с. 181–184). Херсон: Гельветика].
33. Luchenko, D., & Krestianinov, O. (2015). *Proiav nepovahy do sudu: problematyka zastosuvannia hospodarskymy sudamy zakhodiv administratyvnoi vidpovidalnosti* [Disrespect for the Court: Issues of Administrative Responsibility by Commercial Courts]. Kharkiv: Yurait (in Ukrainian)
[Лученко, Д., & Крестьянінов, О. (2015). Прояв неповаги до суду: проблематика застосування господарськими судами заходів адміністративної відповідальності. Харків: Юрайт].
34. Andrusiv, U. (Ed.). (2019). *Osoblyvosti zastosuvannia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry rozghliadi tsyvilnykh sprav* [Peculiarities of the application of judgments of the European Court of Human Rights in civil cases]. Lviv: LvDUVS (in Ukrainian)
[Андрусів, У. (Ред.). (2019). Особливості застосування рішень Європейського суду з прав людини при розгляді цивільних справ. Львів: ЛьвДУВС].
35. Sopilnyk, R. (2016). *Sudovi zakhyst fundamentalnykh prav liudyny: yevrointehratsiyniy vektor rozvytku* [Judicial protection of fundamental human rights: a European integration vector for development]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky (in Ukrainian)
[Сопільник, Р. (2016). Судовий захист фундаментальних прав людини: євроінтеграційний вектор розвитку. Львів: Видавництво Львівської політехніки].
36. Sopilnyk, R. (2017). *Metodolohiia zabezpechennia prava na spravedyvyi sud u svitli yevropeiskoi intehratsii Ukrainy: teoretychni ta orhanizatsiini aspekty* [Methodology for securing the right to a fair trial in the light of Ukraine's European integration: theoretical and organizational aspects]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky (in Ukrainian)
[Сопільник, Р. (2017). Методологія забезпечення права на справедливий суд у світлі європейської інтеграції України: теоретичні та організаційні аспекти. Львів: Видавництво Львівської політехніки].
37. Holobutovskyi, R. (2014). *Metodychni rekomendatsii shchodo rozghliadu administratyvnymy sudamy sprav pro administratyvni pravoporushennia, peredbacheni st. 185-3 Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia* [Guidelines on administrative cases of administrative offenses provided for by Art. 185-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses]. Kyiv: Istyna (in Ukrainian)
[Голобутовський, Р. (2014). Методичні рекомендації щодо розгляду адміністративними судами справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Київ: Істина].

Некоторые принципы гражданского и семейного права по законодательству Словакии и России

Some Principles of Civil and Family Law under the Legislation of Slovakia and Russia

Владимир Гаврилов¹, Никита Прохоров¹, Арслан Шахнавазов¹

Vladimir Gavrilov, Nikita Prokhorov, Arslan Shakhnavazov

¹ *Saratov State Academy of Law*

1 Volskaya Street, Saratov, 410056, Russia

DOI: [10.22178/pos.53-1](https://doi.org/10.22178/pos.53-1)

JEL Classification: [K40](#)

Received 13.11.2019

Accepted 21.12.2019

Published online 31.12.2019

Corresponding Author:

Nikita Prokhorov

nikita_prokhorov_99@mail.ru

Аннотация. В современной науке гражданского права роль сравнительно-правового анализа принципов различных государств неоспорима. Главная задача сравнительно-правового исследования – это получение углубленных знаний о принципах гражданского и семейного права разных правовых систем. В данной работе основное сравнение принципов будет проводиться по гражданскому законодательству двух стран: Словакии и России, ведь обе эти страны бывшие участницы социалистического блока и имеют много общего, но при этом словацкое законодательство известно своим уникальным сочетанием бережного отношения к устоявшимся традициям словацкого права и следованием линии правовых доктрин Европейского Союза.

Авторами были рассмотрены такие принципы, как: равенства правового режима для всех субъектов гражданского правоотношения; индивидуальной автономии (или принцип свободы договора); запрет на злоупотребление субъективными правами; справедливости и принцип стабильности частного права. Для наиболее полного их раскрытия и анализа взаимодействия были затронуты следующие вопросы: сущность принципов, их возможная взаимосвязь с другими основами гражданского права, роль судебной практики и мнение правоведов по поводу применения и трактовки данных принципов. В результате проведенного анализа авторами был сделан вывод о том, что руководящие основы гражданского права указанных выше стран совпадают, или же имеют свои «аналоги» в законодательстве другой страны. Также система принципов гражданского права Словацкой республики содержит в себе такие принципы, которые лишь фрагментарно раскрыты в качестве принципов в гражданском законодательстве Российской Федерации.

Авторами также отмечено и то, что судебная практика использования принципов имеет определенное влияние на применение и толкование как принципов Словакии, так и России. Результат проведения данного сравнительно-правового исследования может быть полезен для теории гражданского права, а также демонстрирует взаимодействие цивилистических принципов Словакии и России.

Ключевые слова: Словакия; Россия; принцип; частное право.

Abstract. In the modern science of civil law, the role of comparative legal analysis of the principles of various states is undeniable. The main task of comparative legal research is to obtain profound knowledge about the principles of civil and family law of different legal systems. In this work the basic comparison of principles will be carried out according to the civil legislation of two countries: Slovakia and Russia, because both of these countries are former members of the socialist bloc and have much in common, but Slovak legislation is known for its unique combination of respect for the established traditions of Slovak law and following the guideline of the legal doctrines of the European Union.

© 2019 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution

4.0 License

The authors considered such principles as: equality of the legal regime for all subjects of civil legal relations; individual autonomy (or the principle of freedom of contract); prohibition of abuse of subjective rights; justice and the principle of stability of private law. For the most complete disclosure and analysis of the interaction, the following issues were raised: the essence of the principles, their possible relationship with other foundations of civil law, the role of judicial practice and the opinion of legislators regarding the application and interpretation of these principles. As a result of the analysis, the authors concluded that the guiding foundations of the civil law of the above-mentioned countries coincide, or have their own "analogues" in the legislation of another country. Also, the system of principles of the civil law of the Slovak Republic contains such principles that are only fragmentarily disclosed as principles in the civil legislation of the Russian Federation.

The authors also noted that the judicial practice of using the principles has a certain influence on the application and interpretation of both the principles of Slovakia and Russia. The result of this comparative legal study may be useful for the theory of civil law, and also demonstrates the interaction of the civilistic principles of Slovakia and Russia.

Keywords: Slovakia; Russia; principle; private law.

ВВЕДЕНИЕ

В современной науке гражданского (как и всякого иного) права роль сравнительно-правового анализа принципов различных государств неоспорима. Главная задача нашего исследования – это получение углубленных знаний о принципах гражданского и семейного права разных правовых систем. На основе результатов такой работы можно провести параллели между основами частного права разных государств, найти различия в понимании и применении системы гражданского права в целом, переосмыслить отечественное законодательство и как вывод – предоставить варианты возможной его модернизации и совершенствования.

Система принципов частного права имеет под собой определенные основания, сформированную цель, целостную структуру, а также всесторонние связи данных принципов, обеспечивающие возможность воздействовать на систему гражданского права в качестве ценностных установок. Более того, многие принципы включают в себя систему других «подпринципов», образуя тем самым определенную хитросплетенную сеть правил, которые дополняют различные руководящие принципы. И для наиболее полного раскрытия такой «сети» необходимо рассмотреть следующие вопросы: сущность принципов, их возможная взаимосвязь с другими основами гражданского права, роль судебной практики и мнение правоведов по поводу применения и трактовки данных принципов.

В нашей работе основное сравнение принципов будет проводиться по гражданскому законодательству двух стран: Словакии и России. История развития современного права в этих странах схожа – в конце прошлого века при переходе от системы централизованного планирования к рыночной экономике отмечалось всеобъемлющее преобразование частных правоотношений. Однако наш выбор пал на Словацкую республику скорее из-за уникального сочетания бережного отношения к устоявшимся традициям словацкого права и следовании линии правовых доктрин Европейского Союза. Благодаря такой своеобразности российскому законодателю и правоприменителю стоит обратиться к ценному опыту нашего соседа при работе по сочетанию отечественной цивилистики и общемирового права, а также при решении некоторых вопросов применения принципов на практике.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В результате изучения законодательства и научно-правовой литературы Словакии и сравнения ее с принципами гражданско-правовой системы России можно выделить определенные основы, которые необходимо рассмотреть: *первым* и *наиважнейшим* нельзя не признать принцип равенства правового режима для всех субъектов гражданского правоотношения, без которого невозможно существование отрасли частного права в це-

лом. И сразу бы хотелось обратить внимание на одно из направлений реализации указанного принципа – это защита слабой стороны в гражданском правоотношении. В качестве показательного примера можно упомянуть недавно принятый словацкими законодателями Закон о краткосрочной аренде, в котором более слабой стороне – арендатору жилых помещений – предоставляются дополнительные права для «уравнивания» его позиции с арендодателем [1].

Вторым по значимости в словацком законодательстве выделяется принцип индивидуальной автономии (в российской цивилистической науке – принцип свободы договора). На примере этого принципа можно раскрыть уникальность законодательства Словакии, о котором было упомянуто выше. В соответствии с нормативно-правовыми актами ЕС Словацкая республика признаёт и реализует принцип свободы договора, обязательно учитывая Принципы Европейского договорного права [2]. Однако по некоторым вопросам словацкие правоведы имеют свою суверенную позицию, которая целиком и полностью основана на незыблемых традициях страны. Для того, чтобы привести достойный пример, необходимо обратиться к главному нормативно-правовому акту Словакии, который послужил основой и для цивилистического права этого государства. С 1 сентября 2014 года вступили в законную силу поправки к Конституции Республики Словакия, в которых в том числе идет речь и о защите брака в его классической форме: «брак – это единственный в своем роде союз мужчины и женщины» и «Республика Словакия всесторонне защищает и поддерживает брак» [3]. В данном случае позиция словацкого законодателя «не вписывается» в современные общеевропейские тенденции, так как прямо указывает на невозможность признания за однополым союзом статуса брака. А это, в свою очередь, влияет и на наследственные (в первую очередь, на наследование по закону), и на жилищные правоотношения, и на деликтные обязательства (к примеру, право на возмещение вреда в связи со смертью кормильца) и на ряд других гражданско-правовых обязательств. Здесь российским законодателям и стоит обратить внимание на опыт словацких коллег.

Необходимо сказать и про принцип запрета на злоупотребление субъективными права-

ми, также нашедшим отражение в пункте 3 статьи 20 Основного закона Словакии. Нельзя не отметить, что корни этой догмы уходят ещё глубже и упираются в одну из норм немецкого права, которая нашла отображение в Конституции Словакии: «Ею [собственностью] нельзя воспользоваться для ущемления прав других лиц либо в противоречии с общими интересами, охраняемыми законом». Близкими «родственниками» данного принципа является российский принцип запрета на злоупотребление правом, регулируемых гражданским законодательством [4], закрепленный в п. 1 ст. 10 Гражданского кодекса [5] РФ, и принцип добросовестности участников гражданских правоотношений, указанный в п. 3 ст. 1 Гражданского кодекса РФ. Нельзя не сказать о том, что вышеуказанный принцип реализуется судебной практикой Словакии для решения сложных дел. Например, при решении споров, связанных с договором кредитования, судьи учитывают степень добросовестности кредиторов при предоставлении достаточной информации потребителям [6].

В частном праве Словакии выделяются и другие не менее интересные основные положения, для которых нет аналогов среди официально закрепленных в ст. 1 Гражданского кодекса РФ принципов – это принцип справедливости и принцип стабильности частного права [7], которые также стоит раскрыть.

Начать хотелось бы с принципа справедливости, ведь его значение неоднозначно как для законодательства Словакии, так и России. Традиционно он не закреплен прямо в законе, а лишь косвенно раскрывается в других принципах, связанных с моралью, таких как принцип равенства, добросовестности и других. Гражданский кодекс Словакии эпохи капитализма вернулся к такому понятию общего характера, как «добрая совесть», делая к ней отсылки в различных нормах. Но свою детализацию и конкретизацию принцип справедливости получил именно благодаря судебной практике [8]. В Российской цивилистической науке также можно выделить дискуссию по поводу толкования и применения «доброй совести». Так, применительно к вышеуказанному принципу, А. Л. Маковский высказал мнение, что справедливость – это неправовое понятие, и хотя оно дает представление о том, каким должно быть регулирование, но такое представление постоянно меняется в зависимости от различных факто-

ров, и соответственно не может выступать в качестве принципа [9]. Но всё же эта догма нередко применяется при осуществлении правосудия, ведь судьи – это не бездушные машины, и каждый из них имеет и придерживается своих убеждений о справедливом и должном, отмечает Г. А. Гаджиев [10]. Но наше мнение всё же остаётся на стороне А. Л. Маковского, тем более, что за последнее время можно было неоднократно убедиться, что позиция Конституционного суда и его судей может быть и вполне ошибочной [11].

Основываясь на работе А. А. Степанюк, можно выделить общий смысл другой не менее интересной догмы – принципа стабильности, который базируется на потребности постоянного, неизменного действия гражданского права и устойчивого его применения юристами в данной сфере. Данный принцип указывает на необходимость целесообразной и рациональной организации четко установленной и открытой правовой политики в частном праве, ведь постоянные изменения политико-правового курса могут отрицательно влиять на развитие законодательства [12]. В системе права Словацкой республики принцип стабильности частного права складывается из других подпринципов, таких как: принцип «*practa sunt servanda*» (иными словами – принцип выгодной для участников договора предсказуемости и запланированности), принцип профилактики (направленный на предупреждение субъектов правоотношений о недопустимости нарушения обязанностей) и запрет действия гражданского законодательства на решения, принятые до его вступления в силу [13]. Частично этот принцип закрепляется в ст. 4 Гражданского кодекса РФ, где указывается, что акты гражданского законодательства не имеют обратной силы и применяются к отношениям, возник-

шим после введения их в действие, за исключением указанных в законе случаев. Но все же это одна из тех интересных основ словацкого частного права, на которую мы бы хотели обратить внимание российских законодателей для их дальнейшей плодотворной работы по использованию позитивного опыта иностранных правовых систем.

Результат проведения данного сравнительно-правового исследования позволяет вычленить и предоставить определенные выводы, которые могут быть полезными для теории гражданского права, а также демонстрируют взаимодействие цивилистических принципов двух стран бывшего социалистического блока.

ВЫВОДЫ

Руководящие основы гражданского права России и Словакии совпадают, или же имеют свои «аналоги» в законодательстве другой страны. Но также система принципов гражданского права Словацкой республики содержит в себе принципы, которые лишь фрагментарно раскрыты в качестве принципов в гражданском законодательстве Российской Федерации (пример – принцип справедливости). Необходимо сказать и том, что судебная практика использования принципов имеет определенное влияние на применение и толкование как принципов Словакии, так и России. И последнее – несмотря на общемировую тенденцию совершенствования гражданского законодательства путем «подстраивания» его под современные реалии, всегда необходимо руководствоваться здравым смыслом и многовековым опытом наших предков, закрепленным в традициях страны.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / REFERENCES

1. Dulaková, D., & Dulak, A. (2015). *Dvojkol'ajnosť právnej úpravy nájmu bytu po prijatí zákona č. 98/2014 Z. z. o krátkodobom nájme bytu a všeobecné prejavy diskriminácie v právnej úprave nájmu bytu*. In M. Jurčová, A. Olšovská, J. Štefanko (Eds.), *Diskriminácia v zmluvnom práve* (s. 201–212). Bratislava: Universitatis Tyrnaviensis.
2. Beale, H. (Ed.). (2010). *Princípy Európskeho zmluvného práva*. Iura edution.
3. Katolik.ru. (2014, September 4). *Konstitucii slovakii teper' zashhishhaet tradicionnoe opredelenie braka* [Slovak Constitution now defends traditional definition of marriage]. Retrieved November 1, 2019, from <http://katolik.ru/mir/120005-konstitutsii-slovakii-teper-zashchishchaet-traditsionnoe-opredelenie-braka.html> (in Russian)

- [Katolik.ru. (2014, Сентябрь 4). *Конституции словакии теперь защищает традиционное определение брака*. Актуально на 01.11.2019. URL: <http://katolik.ru/mir/120005-konstitutsii-slovakii-teper-zashchishchaet-traditsionnoe-opredelenie-braka.html>].
4. Cybulenko, Z. I. (Ed.). (2007). *Grazhdanskoe pravo [Civil Law] (Vol. 1)*. Moscow: IMC GUK MVD Rossii (in Russian)
[Цыбуленко, З. И. (Ред.). (2007). *Гражданское право (Ч. 1)*. Москва: ИМЦ ГУК МВД России].
 5. Jančo, M. (2009). Význam dobrej viery v súkromnom práve. *Bulletin slovenskej advokácie*, 15, 7–8
 6. *Grazhdanskij kodeks Rossijskoj Federacii [Russian Federation Civil Code] (Russian Federation)*, 21.10.1994. Retrieved December 12, 2019, from <http://docs.cntd.ru/document/9027690> (in Russian)
[Гражданский кодекс Российской Федерации (Россия), 21.10.1994. Актуально на 16.12.2019. URL: <http://docs.cntd.ru/document/9027690>].
 7. Lazar, J. (2018). *Občianske pravo hmotne (Vol. 1)*. Bratislava: Wolters Kluwer.
 8. Volos, A. (2019). *Principy grazhdanskogo prava Rossii i Slovakii: sravnitel'no-pravovoe issledovanie [The principles of civil law in Russia and Slovakia: a comparative study]*. *Evrazijskaja advokatura*, 1(38), 99–102 (in Russian)
[Волос, А. (2019). Принципы гражданского права России и Словакии: сравнительно-правовое исследование. *Евразийская адвокатура*, 1(38), 99–102].
 9. Makovskij, A. (2003). *Grazhdanskoe zakonodatel'stvo kak predmet vedenija Federacii v proshlom i nastojashhem nashego Otechestva [Civil law as a subject of the Federation in the past and present of our Fatherland]*. *Zhurnal rossijskogo prava*, 11, 93–105 (in Russian)
[Маковский, А. (2003). Гражданское законодательство как предмет ведения Федерации в прошлом и настоящем нашего Отечества. *Журнал российского права*, 11, 93–105].
 10. Gadzhiev, G. (2017). *Principy spravedlivosti i doverija k sudu kak fundamental'nye principy chastnogo prava [Principles of justice and trust in the court as fundamental principles of private law]*. *Vestnik jekonomicheskogo pravosudija Rossijskoj Federacii*, 4, 65–85 (in Russian)
[Гаджиев, Г. (2017). Принципы справедливости и доверия к суду как фундаментальные принципы частного права. *Вестник экономического правосудия Российской Федерации*, 4, 65–85].
 11. Gavrilo, V. (2001). *Vsegda li prav Konstitucionnyj Sud? [Is the Constitutional Court always right?]* *Pravovaja politika i pravovaja zhizn'*, 1, 38–45 (in Russian)
[Гаврилов, В. (2001). Всегда ли прав Конституционный Суд? *Правовая политика и правовая жизнь*, 1, 38–45].
 12. Stepanjuk, A. (2013). *Sistema principov pravovoj politiki v mezhdunarodnom chastnom prave [System of principles of law policy in the private international law]*. *Problemy zakonnosti*, 123 (in Russian)
[Степанюк, А. (2013). Система принципов правовой политики в международном частном праве. *Проблемы законности*, 123].
 13. Jančo, M. (2010). *Introduction to Slovak Civil Law*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Impact of Global Economic Meltdown on Property Development in Bauchi, Nigeria

Abubakar Mammadi¹, Habu Mallam Baba¹, Sadiq Tukur¹, Abdulazeez Adam Muhammad¹

¹ *Abubakar Tafawa Balewa University*

Tafawa Balewa Way, P. M. B. 0248, Bauchi, 740272, Nigeria

DOI: [10.22178/pos.53-3](https://doi.org/10.22178/pos.53-3)

JEL Classification: O18

Received 30.11.2019

Accepted 28.12.2019

Published online 31.12.2019

Corresponding Author:

Abubakar Mammadi

abubakarmammadi@gmail.com

© 2019 The Authors. This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Abstract. The global economic meltdown is a situation in which the economy of a country experiences a sudden downturn brought on by a financial crisis. This global recession was caused by so many factors, thus, inflation rate, exchange rate, interest rate, unemployment rate, etc. This paper examined the impact of the global economic meltdown on property development in Bauchi, Nigeria. Data for the study are mainly primary in the form of questionnaires administered. The study had property development as an endogenous variable while a high-interest rate and unemployment rate as exogenous variables to measure the constructs. Multiple Regression were used to analyze the data. Among the study, findings are that high relationship exists between the two predictor variables (High-Interest Rate & Unemployment Rate) and dependent variable (property Development) where 'R' of 0.724 means the correlation is about 72 %; with R² of 0.052 indicate that 5.2 % correlation, the analysis also depict in coefficient table that high-interest rate has more influence on dependent variable (PD) than unemployment rate. The analysis signified that the impact of the global economic meltdown has a positive effect on the dependent variable. Based on the findings, the study recommended governments and financial institutions intervention to curb the impediment of property development in Bauchi, Nigeria.

Keywords: Economic Meltdown; Property Development; Housing Market; Interest Rate.

INTRODUCTION

The economic meltdown or in other words recession can be conceived as a period of general economic decline and is typically accompanied by a drop in the stock market, an increase in unemployment, and a decline in the housing market, etc. The global economic meltdown is an issue that concerns everyone as long as planet earth is concerned. Author [6] further puts it thus "The global financial crisis, of which the aftermath is still being felt, has been tagged the most severe financial crisis experienced by the world since the great depression of the last century. The crisis had an unprecedented impact on property development, credit, and capital, the housing market, interest rate, unemployment, taking offshoot from the financial markets in the US, with the contagion and impact spreading unevenly across the globe", and Nigeria as a nation is not left out. The current crisis began with cheap housing loans offered by banks. Banks provided

loans but instead of holding the loan in their books, they packaged them into collateralized debt obligations (CDOs) and sold them to other agencies. These agencies passed them on to others and spread them globally as assets [17].

Author [17] further opined that Interest rates were brought down and housing loans increased with construction activities leading to land prices going up. The real estate was booming, creating employment and incomes. But as the rate of interest on housing loans came down, banks began to compete to secure more business. Because of low-interest rates, it was possible to borrow more from the same monthly payment to pay the old loan and still have some left as a surplus for a vacation or to buy other assets. Others went for a second house as an investment. This system called refinancing rose from \$ 15 billion in 1995 to nearly \$250 billion a decade later. The problem started when housing loans came to be at rates below the prime rates of banks (sub-prime

lending). Banks believed that land prices will continue to rise and did not bother to scrutinize the economic credentials of borrowers and their ability to pay back. Lack of proper information to borrowers and gradual rising of interest created difficulties for some borrowers to close the mortgages. Author [6] asserted that, in Nigeria, the effect of the crisis was not felt until the mid-2008 up to the present time. World economic interdependence gave room to the financial crisis in all economies of the world including Nigeria. The sell-off by foreign investors affected the stock market and the economic downturn in the US (a major export destination for the Nigeria Crude oil) affected the demand and resulting in the fall of the oil price. Consequence upon that, Investors in Nigeria are losing their investments in stock and property development sectors lack developers as there is little money in circulation to finance any housing development project, and this phenomenon was envisaged in Bauchi Property Investment and Development Company in which the Organization was shut down as a result.

Statement of research problem

The global economic meltdown has engendered a direct impact on property development tempo and which has vagary for unemployment and high-interest rate as many industries and organizations are folding. As Nigeria is gradually coming to term with the global economic crisis, a sharp drop in property value are becoming evident in the country [10].

The aftermath of the recession has devastated the activities of landed property dealings in all ramifications in Bauchi Metropolis. These problems are envisaged in property development, unemployment rate, high-interest rate, etc. which stagnate progress and hardship in the State in general.

This global economic meltdown which was first experienced in 1993, 2009 and even up to date in which the aftermath is still been felt cannot be overemphasis. However, this study among others will look at the effect of the global economic meltdown on property development in Bauchi, Nigeria.

Literature review

Researcher [2] defines economic meltdown as economic "go slow" that stagnate the growth of

the economy. Author [14] defines economic meltdown as a dangerous accident affecting the trade, industry, and development of wealth and the management of country money. The global economic meltdown which started in 2007 led to the collapse of the commercial real estate market in the US and came on the heels of the worst financial crisis observed since the Great Depression according to [13]. Indeed, developers, investors, lenders, policy-makers, and regulators seemed unprepared for the downturn, claiming it was unprecedented and thus unpredictable.

The global financial crisis presents significant challenges for African countries with Nigeria not exempted. Apart from exposing the functioning of the global economy which led to calls for global financial architecture, it has also caused a collapse in the value of real estate assets and turns seriously damaged their attractiveness to both prospective and existing investors. This was self-evident in the decline of demand for rate for some properties especially in the upscale markets in Abuja and Lagos [11].

The financial crisis invariably led to the collapse of America's largest Mortgage institutions; Federal Home Loan Mortgage Corporations (Freddie Mac) and Federal National Mortgage Association (Fannie Mae) as well as other globally important investment banks such as Bear Stearns, Lehman Brothers and Merrill Lynch [9]. According to [3], an estimate put total world wealth at \$44 trillion, of which approximately half is real estate. A study by [12], confirmed that the Nigerian property market was hit strongly by the global recession with business and consumer confidence plummeting, development companies cutting back productions and/ or employment in response falls in demand, and difficulties in accessing credit due high-interest rate, housing among others. According to the study, the downturn is affecting the residential property sector on many levels; in effect, apart from the obvious impact of the fall in property prices, the downturn has battered other closely related sectors like the construction industry. This position was further supported by [1] when he confirms a drastic drop in the demand for residential properties either for occupation or investment purposes. Author [3] also asserted that landlords were feeling the pressure from tenants who were negotiating to reduce rents and push for rent-free periods to improve cash-flow and these factors were having severe implications on institutional investors who realized that the value of their invest-

ments was falling. Furthermore, the inefficiency of mortgage institutions in Nigeria had invariably instigated financial institutions (commercial banks) to take over the responsibility of the provision of loans for property development [8]. According to [10], when the financial crisis resulted in a credit crunch among most financial institutions, it resulted in a shortfall of finance available for real estate development.

Moreover, as the collapse of the global housing bubble which peaked in 2006 triggered the values of securities tied to real estate plummet, this invariably caused a major source of distress for institutional investors. The decline in credit availability and investor confidence also harmed the Nigerian capital market, where investors suffered large losses to the tune of about N556 Billion during late 2008 and early 2009. Economies worldwide slowed during this period as credit tightened and international trade declined [10].

The crisis has produced or exacerbated serious, wide-ranging yet differentiated impacts across the globe. Negative impacts are reported mainly from developing countries and within them, some have serious problems though they did not cause the problem [8].

According to [16] the following are noted by the UN:

- Increasing unemployment (50 million jobs lost according to the International Labor Organization), poverty and hunger;
- Deceleration of growth, economic contraction;
- Negative effects on trade balances and balance of payments;
- Dwindling levels of foreign direct investment;
- Large and volatile movements in exchange rates;
- Growing budget deficits, falling tax revenues and reduction of fiscal space;
- Contract action of world trade;
- Increasing volatility and falling prices for primary commodities;
- Declining remittances to developing countries;
- Sharply reduced revenues from tourism;
- Massive reversal of private capital flows;
- Reduced access to credit and trade financing;
- Reduced public confidence in financing institutions;
- Reduced ability to maintain social safety nets and provide other social services, such as health and education;
- Increased infant and maternal mortality;
- The collapse of housing markets;

- The debt levels of man developing countries are over 150 % of GDP.

The crisis threatens to have calamitous human and developmental consequences. Millions of people all over the world are losing jobs, their income their savings and their homes. The World Bank estimates that more than 50 million people have already been driven into extreme poverty, particularly women and children. The Food and Agriculture Organization of the United Nations project that the crisis will contribute to a rising number of hungry and undernourished people worldwide to a historic high of over one billion. Developing countries will suffer more than developed countries. These countries that have no role in causing the crisis have suffered the most "collateral damage" [7].

Almost all of the negative impacts mentioned above apply to Africa as well. Africa was, however not seriously affected in the beginning by the financial crisis since there was a low level of financial integration with the world markets, in the first place. It is now affected, however, due to the shocks and disturbance coming from the global economy through international markets which are vehicles of transmission to national economies. According to the International Trade Confederation Africa Region (ITUC), in Africa the effects of the crisis have spread through four main markets: The goods and services markets, capital markets, exchange markets and labor markets [7]. This study investigated the impact of economic meltdown on property development in Bauchi Metropolis in consideration of the housing market, interest rate and unemployment rate in the study area (Figure 1).

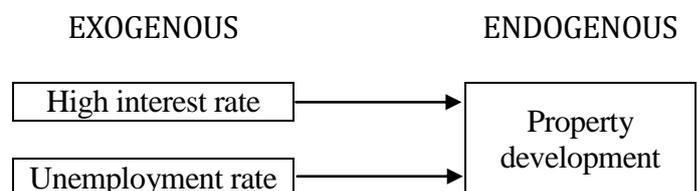

Figure 1 – A conceptual relationship between Global economic meltdown and property development

METHODOLOGY

The study adopts both primary and secondary data in determining the relationship between the independent variables and the dependent variable. The primary data in a form of a questionnaire was administered on property developers, estate agents, mortgage/commercial banks, civil

servants and community members within the metropolis to generate information on the interest rate, unemployment rate and property development constrain. On the other hand, the secondary source was mainly obtained from journals, articles and the Federal Office of Statistics (FOS). The data consist of such specific performance variables as the unemployment rate and decline in property development issues.

The technique used for collecting data was a closed-ended questionnaire designed in a 5-Likert scale ranging from strongly disagrees to strongly agree randomly distributed. There are four sections of the questionnaire design; section 'A' has five questions and covers demographic information. Section 'B' covered independent variable 'high-interest rate' and hasten relevant measurement items. Section 'C' is another exogenous variable 'unemployment rate' with nine questions. Section 'D' is an endogenous variable 'property development' with also ten measurement items making a total of 29 measurement items. A total of 210 questionnaires were distributed using a systematic sampling method which enables the spread of the members selected for measurement more evenly across the entire population without bias. And 196 filled questionnaires were retrieved. A population size of 400 can be represented by a sample of 196 respondents, and Multiple Regression Analysis (MRA) in the IBM version of SPSS was adopted to analyze the impact and relationship between the variables (Table 1).

Table 1 – Distribution of Respondents

Parameters	Frequency	Percent	Cumulative, %
Gender			
Male	124	63.3	63.3
Female	72	36.7	100.0
Age			
18-30	34	17.3	17.3
31-40	38	19.4	36.7
41-50	69	35.2	71.9
51-60	41	20.9	92.9
61 and above	14	7.1	100.0
Occupation			
Civil servant	77	39.3	39.3
Self employed	69	35.2	74.5
Unemployed	50	25.5	100.0

Parameters	Frequency	Percent	Cumulative, %
Income			
1000-2000	34	17.3	17.3
21000-40000	33	1.8	34.2
41000-60000	54	27.6	61.7
61000-100000	39	19.9	81.6
101000-150000	19	9.7	91.3
151000-200000	10	5.1	96.4
201000 and above	7	3.6	100.0
Education			
Non formal education	40	20.4	20.4
Secondary school	60	30.6	51.0
ND / NCE	56	28.6	79.6
BSc / HND	34	17.3	96.9
PhD / MSc	6	3.1	100.0

This study aimed at measuring the impact of global economic meltdown on property development in Bauchi Metropolis, Nigeria by relating high-interest rate (HIR) to unemployment rate (UER) as a yardstick: H1 – the high-interest rate has a direct impact on property development; H2 – unemployment rate has direct impact on property development.

RESULTS AND DISCUSSIONS

Normality Test. This test was imperative to ensure the distributions of the variables whether normal or otherwise. In regards to this study, the table and histogram below revealed that the distributions of variables and representations of curves (skewness, kurtosis) were normal (Table 2, Figure 2).

Reliability analysis. This piece of work has two independent variables and one dependent variable. The investigations involved 29 measurement items for the three constructs and were subjected to reliability analysis to meet the standard level of consistency between the items mentioned, however, the inconsistent items were removed for re-analysis and this reduced the measurement items to 20 (Tables 3, 4). The internal consistency of the measurement items was investigated by Cronbach's Alpha [4, 5, 15] alpha value from 0.7 to 0.95 depicts good internal consistency of items.

Table 2 – Statistic of Normality Distributions

	Inflation	Supply/Demand	Loan Amount	Government	Purchasing Power	Opportunity Cost
Valid	196	196	196	196	196	196
Mean	3.60	3.51	3.63	3.64	3.48	3.43
Median	3.75	4.00	4.00	4.00	3.40	4.00
Std. Deviation	.620	1.121	1.231	1.242	.605	1.336
Variance	.384	1.256	1.516	1.544	.366	1.785
Skewness	-.177	-.556	-.651	-.688	-.223	-.417
Std. Error of Skewness	.174	.174	.174	.174	.174	.174
Kurtosis	-.188	-.379	-.536	-.506	-.563	-1.046
Std. Error of Kurtosis	.346	.346	.346	.346	.346	.346

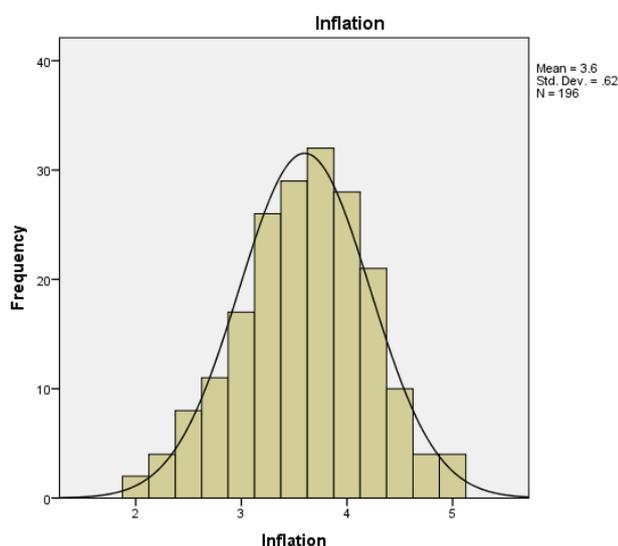

Figure 2 – Histogram showing normal distributions to skewness and kurtosis

Table 3 – Reliability Analysis

No	Independents and Dependent Constructs	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	No of Items
1	High Interest Rate	0.584	0.692	10
2	Unemployment Rate	0.529	0.651	9
3	Property Development	0.613	0.714	10
	Total			29

Table 4 – Reliability Analysis Second Run

No	Independents and Dependent Constructs	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	No of Items
1	High Interest Rate	0.826	0.865	8
2	Unemployment Rate	0.806	0.832	6
3	Property Development	0.931	0.957	6
	Total			20

Correlation analysis. This test for the relationship between the three constructs (high-interest rate, unemployment rate, property development). It entailed that, if the values of independent variables (IVs) are high up to 0.85 means that one of the IV is redundant, therefore, a value from 0.255 below deemed accepted. In other word, the IVs relationships are expected to be low but between IVs and dependent variables (DV) are expected to be high up to 1.96. The tables 5, 6 below present the scenario of the analysis.

Table 5 – Correlations between the IVS

		HI	UE
HI	Pearson Correlation	1	.158*
	Sig. (2-tailed)		.027
	N	196	196
UE	Pearson Correlation	.158*	1
	Sig. (2-tailed)	.027	
	N	196	196

Notes: *Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed)

Table 6 – Correlations of IVs on DV

		HI	UE	PD
HI	Pearson Correlation	1	.158*	.025
	Sig. (2-tailed)		.027	.724
	N	196	196	196
UE	Pearson Correlation	.158*	1	-.045
	Sig. (2-tailed)	.027		.529
	N	196	196	196
PD	Pearson Correlation	.025	-.045	1
	Sig. (2-tailed)	.724	.529	
	N	196	196	196

Notes: *Correlation is significant at the 0.72 level (2-tailed)

Multiple regression analysis. Good relationship exists between the two predictor variables (High-Interest Rate and Unemployment Rate) and the dependent variable (Property Development) as depicted on table 7 below where 'R' is the correlation of IVs on DV with the value of 0.724 means the correlation is about 72 %, and 'R²' is causal effect or influence of IVs on DV with value 0.052 explained that 5.2 % of the variance independent variable is shown by the predictor variables, and the influence is significant.

Table 7 – Model Summary of High Interest Rate, Unemployment Rate and Property Development

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.724a	.052	.373	.47857	.003	.303	2	193	.000

Notes: Predictors: (Constant), Unemployment, High Interest

The unique effects of the predictors reflect a very low and negative correlation between unemployment and high-interest rate (-051), this is not significant. But the high and positive correlation was present between property develop-

ments (.812). This scenario represents that the high-interest rate has more influence on the dependent variable (PD) than the unemployment rate. This analysis is in Table 8 below.

Table 8 – Coefficients Table

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.	95.0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistic	
	B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	3.455	.362		9.540	.000	2.741	4.170			.033		
1 HI	.039	.085	-.051	.458	.647	-.129	.208	.025	.033	-	.975	1.025
UE	-.051	.074	.812	-.694	.000	-.196	.094	-.045	-.050	.050	.975	1.025

Notes: Dependent Variable: Property Development

In consideration of the cumulative effects of exogenous variables on the endogenous variable has that, the cumulative effects of the independent variables (IVs) on the dependent variable (DV) should not be above 0.05 significant level at 2 degrees of freedom (df). The analysis using Analysis of Variance (ANOVA) in Table 9 below, revealed that the significant value 0.048 cumulative effects of IVs on DV is significant as is > 0.05 level.

Table 9 – ANOVA table

Model	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Regression	.139	2	.070	.303	.048b
Residual	44.202	193	.229		
Total	44.341	195			

Notes: a) Dependent Variable: PD; b) Predictors: (Constant), UE, HI

CONCLUSION

This work oblique in studies the impact of global economic meltdown on property development in Bauchi, Nigeria by considering three constructs (IVs & DV) with 29 measurement items, as a major yardstick in determining the results of the study. The internal consistency of the variables mentioned are as follow; High Interest = 0.826, Unemployment Rate = 0.806, Property Development = 0.931 respectively. The accepted standard range from 0.7 to 0.95, with this regard, the internal consistency of the study deduced accepted as are within the range. The relationship of IVs on DV is 0.724 value which is 72 % and this means relationship exists, and in the same vein, the influence of IVs on DV is 0.052 which ex-

pressed as 5.2% and is significant. The study also revealed that the high-interest rate (HI) has more influence on property development (PD) than on the unemployment rate (UE). The analysis is presented that; global economic meltdown has a positive effect on the dependent variable under study.

In consideration of this result, development financial institutions must mention few; stock and share, development banks, pension funds, mortgage banks, etc. to encourages property developers by way of reducing interest rate and stringent procedures would go a long way in solving the problems of property development in Bauchi and the country at large.

REFERENCES

1. Abisagbo A. O. (2010). *The effect of the global economic recession on the residential property market in Lagos Metropolis* (Master's Dissertation); University of Lagos.
2. Adamu, A. (2009). The Effects of Global Financial Crisis on Nigerian Economy. *SSRN Electronic Journal*. doi: [10.2139/ssrn.1397232](https://doi.org/10.2139/ssrn.1397232)
3. Adamu-Iria, M. (2007). *Analysis of the causes of the recent global financial crisis and how it may affect the Nigerian economy*. Lagos: Onward press.
4. Gençtürk, E., Gökçek, T., & Güneş, G. (2010). Reliability and validity study of the technology proficiency self-assessment scale. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2863–2867. doi: [10.1016/j.sbspro.2010.03.429](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.429)
5. Gliem, J. A., & Gliem, R. R. (2003). *Calculating, Interpreting, and Reporting Cronbach's Alpha Reliability Coefficient for Likert-Type Scales*. Retrieved from <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/344/Gliem%20%26%20Gliem.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. KA. (2013, November 28). *The Impact of the Global Financial Crisis on the Nigerian Economy*. Retrieved from <https://www.proshareng.com/news/Nigeria-Economy/The-Impact-of-the-Global-Financial-Crisis-on-the-Nigerian-Economy/21641>
7. Khomo, J., Nziapono, O. (2007). Global Economic Outlook 2007: Is a Crisis Imminent, or are things better than we thought? Retrieved from <https://bit.ly/37xJXk3>
8. Khoza, F., & Dyasi, Th. (2017, May). *The Financial Sector Regulation Bill, 2015 and the regulation of financial conglomerates*. Retrieved from <https://financialmarketsjournal.co.za/the-financial-sector-regulation-bill-2015-and-the-regulation-of-financial-conglomerates/>
9. Krugman, P. (2009, January 27). *A dark age of macro-economics*. Retrieved from <https://krugman.blogs.nytimes.com/2009/01/27/a-dark-age-of-macroeconomics-wonkish/>
10. Obi, C. K. (2009). *Global financial meltdown and millennium development goals*. Retrieved from <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/75231/>
11. Ogunleye. (2009, March 5). How global financial meltdown has affected Nigerian banks. *NBF News*. Retrieved from <http://www.nigerianbestforum.com/blog/how-global-financial-meltdown-has-affected-nigerian-banks-ndic-boss-ogunleye/>

12. Oyesiku, O. (2009). Global Economic Recession, the Environment and Sustainable Development in Nigeria. *Urban journal*, 2, 40–46.
13. Rogoff, J. (2009). *The benefit of real estate investment hostess*. Retrieved from <https://www.unsystem.org/content/global-financial-and-economic-crisis-1>
14. Strauss-Kahn, D. (2009, September 18). *IMF Survey: Social Risks Ahead If Jobs Crisis Is Not Addressed – IMF*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/soint091809a>
15. Tavakol, M. & Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach’s Alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53–55. doi: 10.5116/ijme.4dfb.8dfd
16. United Nations. (2009, June). *Report of the Conference on the World Financial and Economic Crisis and Its Impact on Development*. Retrieved from <https://bit.ly/35fnSW4>
17. Windapo A.O. (2009) Challenges of the Global Economic Recession and its Challenges for Housing Development and management in Nigeria. In: *Proceedings of the National Conference on The Global Financial Meltdown: Challenges and Opportunities for the Construction industry*, Nigerian Institute of Building, Makurdi, 8–12 July, 39, 39-45.

Методичний підхід до оцінювання ефективності регулювання ринку праці в Україні

The Methodical Approach to Evaluation of the Efficiency of Labor Market Regulation in Ukraine

Анна Півторак¹

Anna Pivtorak

¹ *Academy of Labour, Social Relations and Tourism*

99 Kulparkivska Street, Lviv, 79021, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.53-6

JEL Classification: J08

Received 26.11.2019

Accepted 28.12.2019

Published online 31.12.2019

Corresponding Author:

pivtorak.anna@gmail.com

Анотація. У статті розкритий методичний підхід до оцінювання ефективності регулювання ринку праці в Україні, суть якого полягає в можливості проведення часткового та інтегрованого оцінювання, ґрунтуючись на загально прийнятому порядку співвіднесення витрат та доходів. Диференційоване оцінювання ефективності регулювання також передбачає можливості різного рівня охоплення суб'єктів регулювання. Однією з важливих інституційних одиниць з питань регулювання ринку праці є Державна служба зайнятості. У статті представлено приклад розрахунку ефективності регулювання ринку праці на підставі часткового суб'єктного оцінювання діяльності Державної служби зайнятості.

Виділено п'ять ключових цілей регулювання ринку праці, що є одним з етапів оцінювання: 1) покращання демографічної ситуації, гендерні питання та підтримка молоді; 2) проведення структурної реорганізації економіки, диверсифікація зайнятості та зменшення рівня безробіття; 3) зменшення рівня тіньової зайнятості; 4) виплата соціальних гарантій; 5) регулювання трудових відносин.

Представлений методичний підхід передбачає здійснення 6-ти етапів, зокрема визначення: 1) цілей регулювання ринку праці; 2) порівняльного періоду з оцінювання ефективності регулювання; 3) ареалу охоплення суб'єктів регулювання; 4) розміру витратної частини по врахованих суб'єктах регулювання; 5) критеріального показника оцінювання, наприклад – збільшення чисельності працевлаштованих, зменшення чисельності безробітних, підвищення продуктивності праці, підвищення рівня виробництва валової продукції тощо; 6) порівняння доходної та витратної частин у процесі оцінювання ефективності регулювання.

Ключові слова: ринок праці; методичний підхід; ефективність регулювання; диференційоване оцінювання; цілі регулювання; етапи оцінювання.

Abstract. The article describes a methodical approach to assessing the efficiency of labor market regulation in Ukraine, the essence of which is the possibility of conducting a partial and integrated assessment, based on the generally accepted cost / income ratio. Differentiated assessment of regulatory effectiveness also provides for different levels of coverage for regulatory entities. One of the important institutional units for labor market regulation is the State Employment Service. The article presents an example of calculating the efficiency of labor market regulation based on a partial subjective evaluation of the State Employment Service.

Five key objectives of labor market regulation have been identified, which are one of the stages of evaluation: 1) improving demographics, gender and youth support; 2) structural restructuring of the economy, diversification of employment and reduction of unemployment; 3) reducing the level of shadow employment; 4) payment of social guarantees; 5) regulation of labor relations.

© 2019 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

The presented methodological approach involves the implementation of 6 stages, in particular the definition of: 1) the goals of labor market regulation; 2) a comparative period to evaluate the effectiveness of regulation; 3) the coverage area of the subjects of regulation; 4) the size of the expenditures for the subjects of regulation; 5) the criterion indicator of assessment, for example - increase in the number of employees, decrease in the number of unemployed, increase in labor productivity, increase in the level of production of gross production, etc. ; 6) comparison of revenue and cost parts in the process of evaluating regulatory effectiveness.

Keywords: labor market; methodical approach; efficiency of regulation; differential assessment; goals of regulation; stages of evaluation.

ВСТУП

Ринок в економіці держави є просторовою основою взаємодії між силами попиту та пропозиції щодо умов найму з відповідним порядком оплати такого товару як «робоча сила». Розглядаючи з системних позицій економіку слід наголосити на важливості відпрацювання у процесі ринкового реформування всіх складових економіки і ринку, щоб жодна з них не сприяла вирішенню суспільно-економічних завдань. У контексті зазначеного важливим є налагодження дієвого функціонування ринку праці. У цьому відношенні доцільним є розгляд питань регулювання ринку праці та ефективності зазначеного регулювання щодо вирішення існуючих проблем.

Проблеми регулювання ринку праці в різних державах є предметом уваги багатьох учених. Так, серед учених, які спеціалізувались на дослідженні даних питань можна зазначити таких як Базилева М. [1], Еклунд К. [2], Мелоян В. та Савіна Ю. [3], *David Metcalf* [4], Морозова Н., Стрелец М. [5], Ніколаєва М. [6], Рассадіна І. [7] та багато інших.

Вирішення проблеми зайнятості населення є однією з пріоритетних проблем кожної держави. Узагальнення сукупності підходів до вирішення даної проблематики дало нам підстави виділити чотири найбільш характерні моделі регулювання ринку праці та вирішення проблеми зайнятості у країнах світу: англосаксонську, японську, скандинавську (шведську) та німецьку.

До країн, в яких регулювання ринку праці здійснюється за англосаксонською моделлю, відносяться США, Великобританія, Канада, Ірландія тощо. Найбільш характерним представником даної моделі регулювання є США. Рассадіною І. [7] американська політика регулювання ринку праці характеризується як

ліберальна. Для ринку праці США властивою є мобільність – біля 10 % працюючих протягом року змінює свою роботу. Також США займають перше місце серед країн світу за кількістю створюваних робочих місць. Виходячи із зазначеного безробіття вважається тимчасовим і незагрозливим для суспільства явищем. Відзначається тенденція звільнення, у першу чергу, некваліфікованих та малокваліфікованих працівників, відповідно чого акцент у політиці зайнятості робиться на підвищенні якості створюваних робочих місць та відповідному підвищенні кваліфікації працівників. Американська модель регулювання ринку праці має децентралізований характер та диференційоване по штатах законодавство з питань регулювання зайнятості. Переважними суб'єктами регулювання є як спеціальні центри по працевлаштуванню при університетах та коледжах, так і приватні агенції. Меткалфом Д. [4] зазначається важливість узгодження інформації про стан попиту та пропозиції на ринку праці, формування цілісної системи навчання та перепрофілювання громадян, приділення уваги молоді, формування програм суспільних робіт, підтримання фондів соціального страхування тощо.

Другою, виділеною нами, моделлю регулювання ринку праці є японська модель. Базилевою М. [1] та Ніколаєвою М. [6] відзначається, що до сих пір на ринку праці Японії переважає система «довічного найму» працівників. Одними з основних проблем на ринку праці Японії є: старіння населення; поширення серед молоді чисельності молодих людей, які обирають «добровільне безробіття»; дисбаланс робочої сили – при надлишку робочої сили у великих містах, її дефіцит в провінціях.

Регулювання проблеми старіння населення в Японії здійснюється через програми підтримки народжуваності та жінок; створення жінкам, які народили умов, щоб вони не припи-

няли трудової діяльності. Зменшення кількості добровільних безробітних серед молоді досягається урядом Японії через неординарні заходи. Крім традиційних центрів зайнятості створені «кафе по працевлаштуванню». В країні було створено та забезпечено фінансування 43 таких пунктів за бюджетні кошти. В них створена атмосфера молодіжних кафе, де, в безпосередній атмосфері, професійні консультанти допомагають молоді знайти роботу. Також для працевлаштування молоді використовується механізм «клубів переможців». Консультанти формують списки найбільш талановитої молоді та розсилають їх роботодавцям. Фактично половина молодих людей з таких списків працевлаштовується.

Дефіцит робочої сили компенсується через механізми залучення у трудові відносини працездатних пенсіонерів, проведення оплачуваних автобусних турів по провінціях з метою ознайомлення з вакансіями, проведення гнучкої політики трудової міграції з-за кордону.

Третьою за нашим переліком є скандинавська (шведська) модель регулювання ринку праці, яка багатьма відноситься до елементів найбільш розвинутої форми держави добробуту. Еклундом К. [2] у шведській економічній політиці виділяється дві основні цілі: повна зайнятість (офіційний рівень безробіття складає 2 % [8] працездатного населення) та вирівнювання доходів. Результатом проведення політики вирівнювання, що проводилась під гаслами «рівна оплата за рівну працю», стало більше ніж двократне зменшення розриву між крайніми за рівнем оплати групами працюючих за період з кінця 50-х до початку 90-х років. Стабільність цін досягалась шляхом проведення рестриктивної економічної політики, що доповнювалась селективними заходами з підтримки високого рівня інвестування та зайнятості.

На заходи з реалізації політики зайнятості у Швеції спрямовується 3 % ВВП та 7 % бюджету. Основними механізмами та акцентами успіху шведської економіки є: акцент на зростання виробництва у приватному секторі та перерозподіл державою значної частини прибутків через податкову систему. Регулювання ринку праці, при цьому, здійснюється через механізми підтримки інфраструктурних складових ринку, сприяння роботі суспі-

льних грошових фондів, фінансування соціальних програм. Така економічна політика отримала назву «функціональний соціалізм». Складовими ефективного функціонування ринку праці також є залучення обмеженого кола приватних заінтересованих осіб у прийнятті державних рішень, висока ступінь громадянської довіри та добровільний мир на ринку праці (так званий дух Сальтшебадена).

Четвертою, виділеною нами, моделлю регулювання ринку праці є німецька модель, яка властива для більшості країн Європи. Більшою мірою дана модель адаптована у питаннях регулювання в Австрії, Бельгії, Голландії, Швейцарії. У питаннях оподаткування та перерозподілу ВВП німецька модель має багато спільного зі скандинавською моделлю. Проте німецьку модель можна зазначити як більш децентралізовану та такою, що меншою мірою досягає соціального миру через пряме залучення представників капіталу у прийнятті державних рішень. Мелояном В. та Савіною Ю. [3] відзначається поряд із такими загальноприйнятими механізмами соціально-трудового регулювання Німеччини як державні заходи щодо сприяння зайнятості та страхування від безробіття, ще й таких особливих як переговорний механізм між профспілками та союзами роботодавців.

У межах регулюючих механізмів за німецькою моделлю поширеною є практика залучення працівників до управління підприємствами через механізм створення ради підприємств. У підприємствах, які функціонують на акціонерній основі, створюються наглядові ради на паритетній основі. Це означає рівний поділ акцій між такими групами учасників товариств як акціонери та наймані працівники. Залучення працівників до управління на низовому рівні є одним зі стримуючих механізмів щодо звільнення.

Таким чином для кожної держави важливим є визначення з механізмами регулювання ринку праці формування інструментарію з оцінки ефективності здійснення регулюючих заходів.

Мета статті полягає у розкритті методичного підходу до оцінювання ефективності регулювання ринку праці в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оцінку ефективності регулювання ринку праці слід здійснювати з точки зору як суто економічних, так і суспільних позицій. З одного боку важливим є вирішення через складові регулювання суспільних проблем, наприклад, гарантування соціальних виплат на випадок безробіття. З іншого боку, для дер-

жави важливим також є формування економічно ефективної системи регулювання ринку праці, відносно якої властивим було б вимірювання витратної і доходної частини з переважанням останньої.

На рисунку 1 представлено основні цілі регулювання ринку праці в Україні, виходячи з основних проблем та потреб.

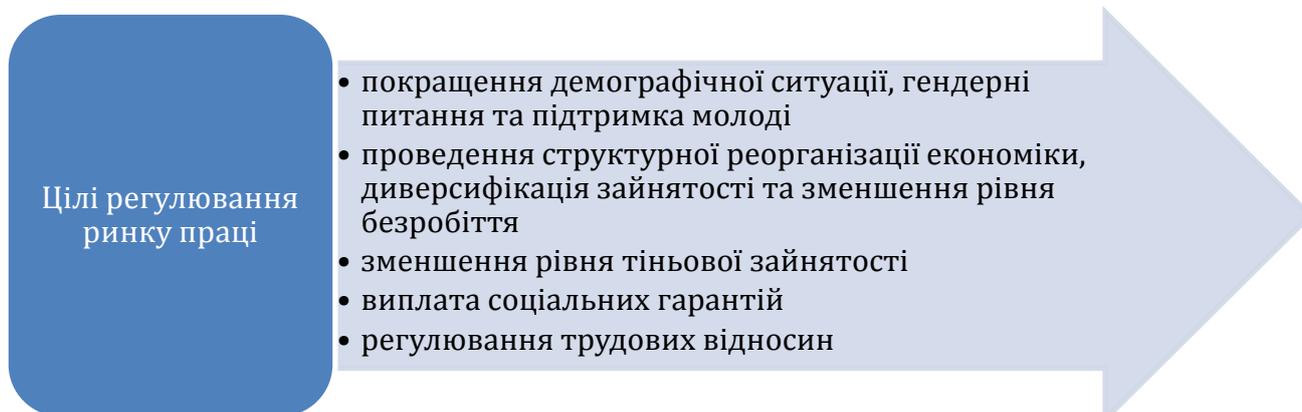

Рисунок 1 – Цілі регулювання ринку праці

У стислому викладі суть методичного підходу полягає у проходженні наступних етапів оцінювання: на першому етапі – обґрунтування основних цілей регулювання відповідно основних проблем ринку праці; на другому етапі – проведення аналізу досягнення окремих цілей регулювання; на третьому – варіантний розрахунок системи регулювання ринку праці.

Провідними суб'єктом, які несуть основну відповідальність за питання регулювання на ринку праці є Міністерство соціальної політики України (діяльність якого регламентується [9]) та Державна служба зайнятості України, створена на підставі [10].

Як нами зазначалося суспільна ефективність регулювання на ринку праці залежить від рівня реалізації цілей регулювання. У методичному відношенні, спочатку простежимо за порядком досягнення кожної окремої цілі.

Першою значущою ціллю є «покращання демографічної ситуації, гендерні питання та підтримка молоді». Вона пов'язана з обґрунтуванням та реалізацією заходів з охорони здоров'я, підтримкою молоді та молодих сімей. Дана ціль поставлена на перше місце внаслідок того, що якщо буде менше людей, то відповідно меншою буде і кількість працюючих.

Актуальність даної проблеми обумовлена наявними тенденціями скорочення чисельності громадян України та переважання рівня смертності над народжуваністю. При цьому у якості основних останніх документів з вирішення зазначеної проблеми можна навести: Стратегію демографічного розвитку України в період до 2015 року [11], Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2016-2020 роки [12], Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року [13] та Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів державної політики з питань молоді та державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій [14].

Переважає більшість завдань по зазначених програмних документах містить показники моніторингу у відносному вираженні. При цьому зі свого боку зазначаємо про складність моніторингу реалізації завдань та заходів у межах зазначених документів, оскільки крім загальнопостановочних заходів, по тих заходах, що пов'язані із фінансуванням складно визначити їхні параметри та відповідальних.

Відповідно зазначеного нашим першим проміжним висновком буде: перша ціль є важли-

вою, але ефективність її реалізації у методичному відношенні доцільно оцінювати у межах загального оцінювання.

Друга ціль «проведення структурної реорганізації економіки, диверсифікації зайнятості та зменшення рівня безробіття» орієнтує державу на сприяння створення нових робочих місць, проведення модернізації існуючих робочих місць, сприяння зростанню продуктивності праці, підвищенню рівня створюваної доданої вартості в економіці для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності робочої сили та створюваної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

При здійсненні структурної реорганізації економіки відбуваються процеси звільнення на взяття на роботу людей. Дані зміни можна оцінити за допомогою різних показників. У нашому дослідженні для характеристики рівня досягнення цієї цілі використано наступ-

ні показники: чисельність працевлаштованого й безробітного населення та співвідношення між ними.

При аналізі рівня реалізації другої цілі доцільним є зазначення зміни підходу у державній статистиці, що можна простежити на офіційному сайті Державної служби статистики України щодо показників з характеристики стану на ринку праці після 2012 р., особливо щодо працевлаштування безробітних. До 2012 р. у статистиці представлено дані по працевлаштуванню всіх безробітних, а після 2012 р. – тільки зареєстрованих безробітних. Тобто відзначається проблема співставності даних аналізу. Аналіз наявних офіційних даних щодо загальної кількості безробітних та кількості працевлаштованих дає нам підстави зробити висновок про погіршення ситуації з даного питання на ринку праці (рисунок 2).

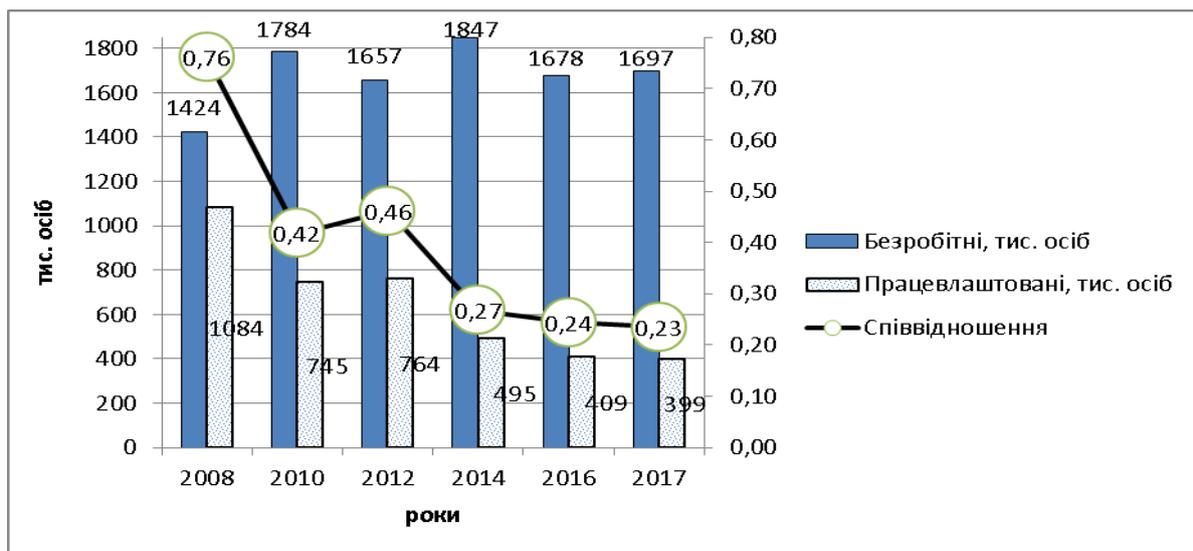

Рисунок 2 – Динаміка співвідношення працевлаштованого до безробітного населення в Україні за період 2008-2017 рр., складено автором за [15]

Про це свідчить зростання загальної чисельності безробітних з 1424 до 1697 тис. осіб, зменшення кількості працевлаштованих – з 1084 до 399 тис. осіб та погіршення коефіцієнта співвідношення кількості працевлаштованих до безробітних з 0,76 у 2008 р. до 0,23 у 2017 р. (рисунок 2).

Складовою визначення ефективності питання працевлаштування є оцінювання кількості вільних робочих місць та рівня навантаження безробітного населення (зареєстрованих без-

робітних) на 1 вільне робоче місце (рисунок 3).

Відносно ефективності регулювання на зареєстрованому ринку праці відзначається прояв позитивних тенденцій за останні три аналізовані роки: відбулось більше ніж двократне зменшення навантаження на 1 вільне робоче місце з 15 (у 2014 р.) до 7 осіб (у 2017 р.), що стало наслідком зменшення чисельності зареєстрованого безробіття та збільшення потреби роботодавців для заміщення вільних робочих місць (рисунок 3).

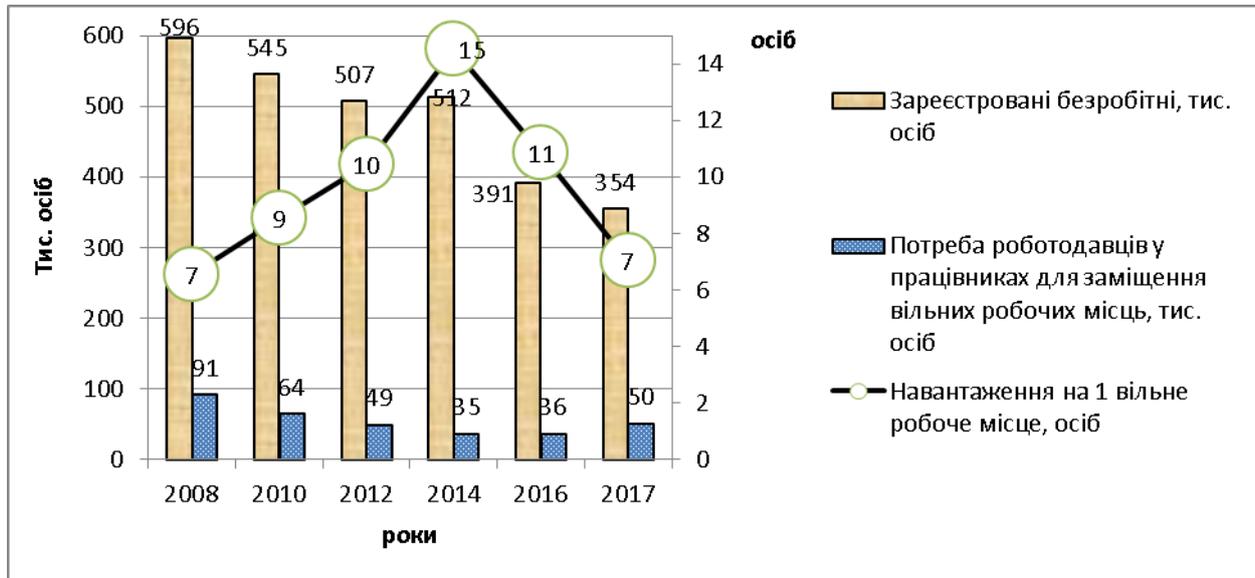

Рисунок 3 – Динаміка навантаження зареєстрованих безробітних на вільні робочі місця в Україні за період 2008-2017 рр., складено автором за [15]

Це є безперечно позитивним моментом, оскільки з 2008 по 2014 р. ситуація з навантаженням на вільні робочі місця погіршувалась основним чином через погіршення ділової активності (зменшення потреби роботодавців з 91 до 35 тис. осіб), незважаючи на певне зменшення чисельності зареєстрованого безробіття – з 596 до 512 тис. осіб (рисунок 3).

Виокремлення третьої цілі «зменшення рівня тіньової зайнятості» обумовлено загрозливістю масштабів цієї проблеми в Україні. Так, наприклад, у 2017 р. чисельність зайнятого населення становила лише 16,1 млн. осіб, у той час як кількість зайнятих у неформальному секторі економіки 3,7 млн. осіб або 22,9 % від загальної кількості зайнятого населення віком 15-70 років (рисунок 4).

Одними з основних причини функціонування неформального сектору економіки є: бажання не допустити бідності та збільшити власні доходи, навіть за умов порушення вимог чинного законодавства. Існування даного сектору виходить із прагматичних причин: виробники можуть задіювати у господарські процеси людей із сплатою зарплати без виплат у соціальні фонди та приховувати доходи як базу оподаткування; працевлаштовані люди мають можливість отримання неформальних неоподатковуваних доходів; споживачі зацікавлені у продукції з потенційно більш низькою ціною; корумповані чиновники мають додаткові доходи від суб'єктів не-

формального сектору. У результаті відбувається певна інституалізація неформальної економіки внаслідок формування неформальних правил взаємодії між учасниками такого сектору економіки. Негативними причинами «неформальної зайнятості» є порушення правових та економічних основ функціонування держави, зокрема через зменшення рівня сплати податків до бюджетів різних рівнів тощо.

Більше половини неформально зайнятих спостерігається серед сільського населення, де неформальний сектор є переважаючим місцем праці для кожної другої особи з числа зайнятих [16]. З 2015 р. спостерігається тенденція скорочення чисельності неформально зайнятого населення. Якщо до 2015 р. проявлялась тенденція зростання неформального сектору в економіці, то після 2015 р. дана тенденція змінилась на протилежну – у 2017 р. відбулось зменшення неформального сектору за кількістю зайнятих на 2,1 % порівняно з 2015 р. (рисунок 4).

Однією з основних причин зменшення частки неформального сектору в економіці було проведення сукупності регуляторних заходів, зокрема, підвищення рівня реальної заробітної плати [17], що підвищило зацікавленість людей у працевлаштуванні у формальному секторі.

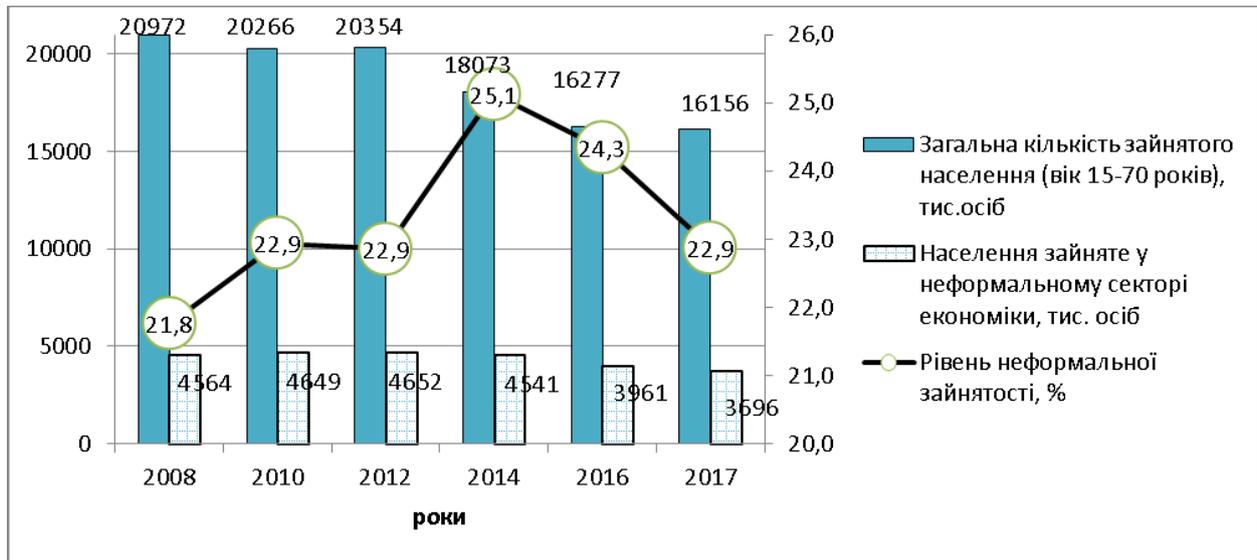

Рисунок 4 – Динаміка рівня неформальної зайнятості населення в Україні за період 2008-2017 рр., складено автором за [15]

Четверта ціль регулювання ринку праці «виплата соціальних гарантій» пов'язана із виконанням компенсуючої функції, що проявляється у проведенні соціальних виплат для безробітних. У правовому відношенні процедура нарахування та виплати допомоги по безробіттю регулюється ст. 22, 23 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [18] та Порядком надання допомоги по безробіттю [19]. Зокрема, частиною першою ст. 23 Закону № 1533-III передбачено, що застрахованим особам, які визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше ніж шість місяців за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням [20], залежно від страхового стажу: до 2 років - 50%; від 2 до 6 років - 55%, від 6 до 10 років - 60%, понад 10 років - 70%. Цією постановою передбачено, що середній рівень заробітної плати розраховується центрами зайнятості, виходячи з даних Державного реєстру.

Залежно від тривалості безробіття рівень виплат допомоги по безробіттю зменшується

відносно визначеного розміру. Якщо в перші 90 календарних днів він складає 100 %, то у наступні 90 календарних днів - вже 80 %, а надалі - 70 % (рисунок 5).

За аналізований період з 2008 р. по 2017 р. відзначається тенденція підвищення абсолютного середнього розміру допомоги по безробіттю - з рівня 571 грн. у 2008 р. до рівня 2331 грн. у 2017 р. Також відзначається тенденція зростання відносного вираження рівня виплат як до середньомісячної зарплати так і до законодавчо встановленого мінімального рівня оплати праці.

Важливість аналізу відносно рівня середньомісячної зарплати обумовлюється тим фактом, що її рівень обумовлює нарахування виплат допомоги по безробіттю. Відзначається незначне його коливання з найменшим рівнем 36,3 % у 2008 р. та більш вищим рівнем в 44,6 % у 2016 р.

У свою чергу важливим є також аналіз виплат допомоги по безробіттю з мінімальним рівнем оплати праці. Порівняння зазначених показників дає підстави для висновку, що значна частина людей, які отримують мінімальний рівень оплати праці мають всі підстави для переходу в неформальний сектор та на отримання виплат по безробіттю, оскільки навіть при динамічному скороченні виплат, вони отримуватимуть більшу суму ніж за умови офіційної роботи.

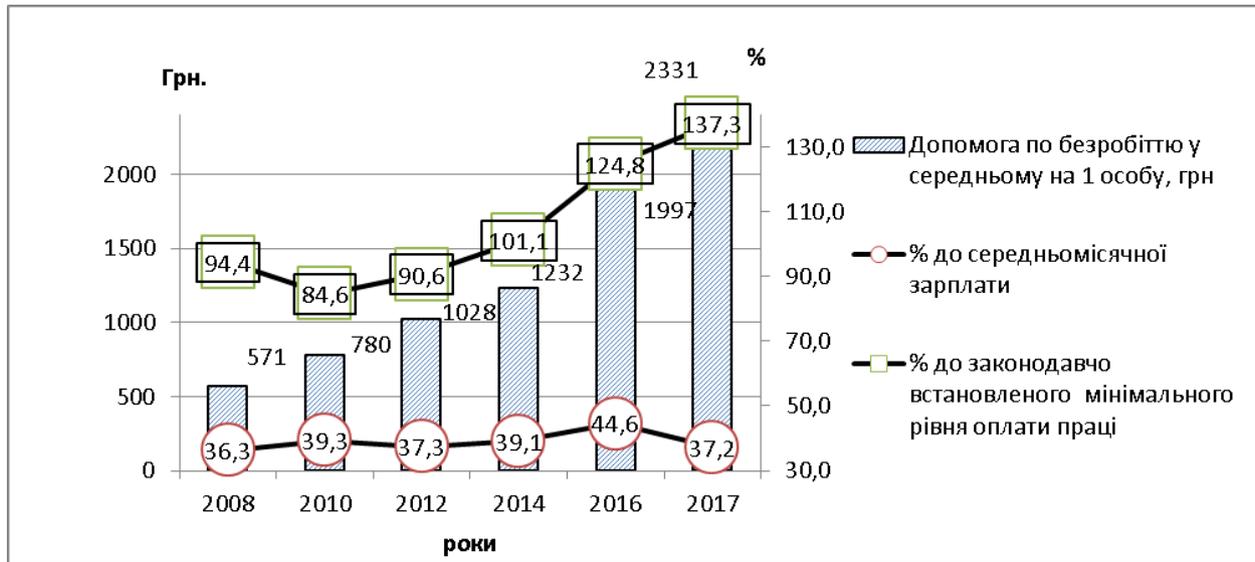

Рисунок 5 – Динаміка середнього рівня допомоги по безробіттю в Україні за період 2008-2017 рр., складено автором за [21]

П'ятою важливою ціллю є «регулювання трудових відносин». Для реалізації цієї цілі використовуються такі механізми як соціальне партнерство, Національна тристороння соціально-економічна рада, колективні договори тощо.

Одним з формалізованих результатів трудових переговорів є колективні договори. Правові засади розробки, укладення та виконання колективних договорів визначає Закон України «Про колективні договори і угоди» [22] з метою сприяння регулюванню трудових відносин та соціально-економічних інтересів працівників і власників.

У цілому за результатами аналізу стану укладання колективних договорів за період з 2007 р. по 2017 р. можна зробити висновок про послаблення практики застосування механізму соціального партнерства, що стало результатом переважання тенденції скорочення загальної кількості колективних договорів по економіці з 95656 до 63359 (або на 33,8 %); кількості працівників, охоплених колективними договорами з 9429.3 до 6007,3 тис. осіб (або на 36.3 %) та частки охоплених колективними договорами працівників відносно до облікової кількості штатних працівників на 7,8 % (до рівня 75,6 %) (таблиця 1).

Узагальнюючи вище викладене зазначаємо, що пропонований методичний підхід охоплює можливості часткового та інтегрованого оцінювання ефективності регулювання ринку праці. Часткове оцінювання означає проведення порівняння рівня вирішення про-

BLEM ринку праці, узагальнення сукупності яких дало можливість виділити п'ять найбільш суттєвих.

Таблиця 1 – Стан укладання колективних договорів за 2007-2017 рр., складено за [21]

Рік	Кількість укладених та зареєстрованих колективних договорів, одиниць	Кількість працівників, охоплених колективними договорами	
		тис. осіб	% до облікової кількості штатних працівників
2008	95656	9429,3	83,4
2010	105014	8967,6	81,6
2012	101712	8730,0	81,4
2014	76017	6866,4	76,1
2016	64158	6140,4	75,9
2017	63359	6007,3	75,6
2017 до 2008, %	66,2	63,7	-7,8

Інтегроване оцінювання дає можливість зробити висновок про ефективність всього регулювання ринку праці. Також нами пропонується використання диференційованого оцінювання ефективності регулювання, що означає можливість проведення узагальненого та деталізованого оцінювання як у межах часткового, так і інтегрованого підходу.

В кожній країні важливим є налагодження важелів регулювання ринку праці на більш раціональній основі. Суб'єктами системи регулювання ринку праці виконуються функції: контролююча, компенсуюча, мотивуюча. При цьому для виконання кожної функції важливим є належне її фінансове забезпечення. У методичному відношенні представлений підхід до оцінювання ефективності регулювання ґрунтується на загально прийнятому порядку співвіднесення витрат та доходів.

Функції регулювання виконуються певними суб'єктами. У межах узагальненого оцінювання ефективності витрат обирається основний профільний суб'єкт такого оцінювання – Державна служба зайнятості України, а у якості рівня витрат – всі витрати на функціонування цієї служби. У межах деталізованого підходу передбачається врахування витрат всіх суб'єктів, причетних до питань регулювання ринку праці, а це, крім Державної служби зайнятості, ще й Міністерство соціальної політики України, органи державної регіональної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти приватного підприємництва тощо.

У методичному відношенні для оцінювання ефективності регулювання важливим є визначення:

1. Цілей регулювання ринку праці
2. Порівняльного періоду з оцінювання ефективності регулювання
3. Ареалу охоплення суб'єктів регулювання
4. Розміру витратної частини по врахованих суб'єктах регулювання
5. Критеріального показника оцінювання, наприклад – зменшення чисельності безробітних, збільшення чисельності працевлаштованих, підвищення продуктивності праці, підвищення рівня виробництва валової продукції тощо
6. Величини доходної частини
7. Порівняння доходної та витратної частин у процесі оцінювання ефективності регулювання.

У якості однієї з критеріальних ознак оцінювання ефективності регулювання є зростання кількості працевлаштованих.

Оцінювання доцільно проводити, виходячи з розрахунку ВВП на 1 працюючого. По суті одним з варіантів проведення узагальненого оцінювання є порівняння витрат на утримання Державної служби зайнятості (ДСЗ) з

тим рівнем доходів, отримання якого забезпечать додатково працевлаштовані люди.

При розрахунку ефективності важливим є визначення розміру прибутку, величину якого доцільно встановити при зворотньому порядку розрахунку з величини додатково отриманого обсягу ВВП. Для цього використовуємо одну з формул розрахунку ВВП (1):

$$ВВП = ОП + ЧП + П, \quad (1)$$

де ВВП – валовий внутрішній продукт; ОП – оплата праці; ЧП – чисті податки; П – прибуток.

У свою чергу, формула розрахунку рівня прибутку буде (2):

$$П = ВВП - ОП - ЧП \quad (2)$$

Останнім кроком оцінювання є порівняння витрат на утримання Державної служби зайнятості та прибутку, рівень надходження якого забезпечила ДСЗ в економіку. Навіть просте перевищення прибутку над витратами на утримання цієї служби свідчить про економічну виправданість її функціонування.

Ефективність регулювання ринку праці у 2017 р. Державною службою зайнятості в макроекономічному відношенні склала 26079 млн. грн. (таблиця 2).

Таблиця 2 – Спрощений підхід розрахунку економічної ефективності регулювання ринку праці

Показник	Значення
Додатково працевлаштовані, тис. осіб	380
ВВП на 1 працюючого, тис. грн.	185
Додатковий ВВП на працевлаштованих, млн. грн.	70159
Середня заробітна плата (2017 р.), грн. /місяць	6273
Зарплата додатково працевлаштованих, млн. грн. /рік	28607
Додаткове оподаткування на додатково працевлаштованих, млн. грн	5149
Прибуток від додаткового працевлаштування, млн. грн.	36402
Видатки з бюджетного фінансування ДСЗ, млн. грн	10323
Загальноекономічний ефект від регулювання ринку праці, млн. грн.	26079

ВИСНОВКИ

Узагальнено особливості регулювання ринку праці за чотирма моделями: англосаксонською, японською, скандинавською (шведською) та німецькою.

В статті викладено підхід з оцінювання ефективності регулювання ринку праці, суть якого полягає в можливості проведення часткового та інтегрованого оцінювання. А підхід до оцінювання ефективності регулювання ґрунтується на загально прийнятому порядку співвіднесення витрат та доходів.

Диференційоване оцінювання ефективності регулювання також передбачає можливості різного рівня охоплення суб'єктів регулювання. Однією з важливих інституційних одиниць з питань регулювання ринку праці є Державна служба зайнятості. У статті представлено приклад розрахунку ефективності регулювання ринку праці на підставі часткового суб'єктного оцінювання діяльності Державної служби зайнятості.

Виділено п'ять ключових цілей регулювання ринку праці, що є одним з етапів оцінювання:

1. Покращання демографічної ситуації, гендерні питання та підтримка молоді
2. Проведення структурної реорганізації економіки, диверсифікація зайнятості та зменшення рівня безробіття.

3. Зменшення рівня тіньової зайнятості

4. Виплата соціальних гарантій

5. Регулювання трудових відносин.

Представлений методичний підхід передбачає здійснення 6-ти етапів, зокрема визначення: 1) цілей регулювання ринку праці; 2) порівняльного періоду з оцінювання ефективності регулювання; 3) ареалу охоплення суб'єктів регулювання; 4) розміру витратної частини по врахованих суб'єктах регулювання; 5) критеріального показника оцінювання, наприклад – збільшення чисельності працюючих, зменшення чисельності безробітних, підвищення продуктивності праці, підвищення рівня виробництва валової продукції тощо; 6) порівняння доходної та витратної частин у процесі оцінювання ефективності регулювання.

Представлено варіант розрахунку економічної ефективності функціонування Державної служби зайнятості за 2017 р., що склав 26079 млн. грн.

Подальші перспективи дослідження полягають у розширенні рівня охоплення в оцінюванні суб'єктів регулювання та в удосконаленні інструментарію оцінювання ефективності регулювання ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Bazyleva, M. (2002). *Osobennosti funkcionirovaniya rynka truda v Japonii* [Features of the functioning of the labor market in Japan]. *Vesnik Belaruskaga dzjarzhajŭnaga jekanamichnaga universitjeta*, 1, 85–90 (in Russian)
[Базылева, М. (2002). Особенности функционирования рынка труда в Японии. *Вестник Белорусского государственного экономического университета*, 1, 85–90].
2. Jeklund, K. (1991). *Jeftektivnaja jekonomika – shvedskaja model'* [Efficient Economy - The Swedish Model]. Moscow: Jekonomika (in Russian)
[Эклунд, К. (1991). *Эффективная экономика – шведская модель*. Москва: Экономика].
3. Melojan, V., Savina, Ju. (2012). *Zarubezhnyj opyt formirovaniya mehanizma regulirovaniya rynka truda* [Foreign experience in the formation of a labor market regulation mechanism]. *Novye tehnologii*, 5 (in Russian)
[Мелоян, В., Савина, Ю. (2012). Зарубежный опыт формирования механизма регулирования рынка труда. *Новые технологии*, 5].
4. Metcalf, D. (2018). *United Kingdom Labour Market Enforcement Strategy 2018/19*. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705503/labour-market-enforcement-strategy-2018-2019-full-report.pdf
5. Morozova, N., & Strelec, M. (2012). *Sravnitel'nyj analiz mer gosudarstvennogo regulirovaniya zanjatosti i bezroboticy v Respublike Belarus' i Federativnoj Respublike Germanija* [Comparative analysis of measures of state regulation of employment and unemployment in the Republic of

- Belarus and the Federal Republic of Germany]. *Vestnik Brestskogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta*, 6, 64–68 (in Russian)
[Морозова, Н., & Стрелец, М. (2012). Сравнительный анализ мер государственного регулирования занятости и безработицы в Республике Беларусь и Федеративной Республике Германия. *Вестник Брестского государственного технического университета*, 6, 64–68].
6. Nikolaeva, M. (2010). *Al'ternativnye resursy rynka truda Japonii* [Japan Alternative Labor Market Resources]. *Izvestija Vostochnogo instituta*, 16 (in Russian)
[Николаева, М. (2010). Альтернативные ресурсы рынка труда Японии. *Известия Восточного института*, 16].
 7. Rassadina, I. (2006). *Osobennosti rynka truda USA* [Features of the US labor market]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*, 8(4), 101–121 (in Russian)
[Рассади́на, И. (2006). Особенности рынка труда США. *Вестник Санкт-Петербургского университета*, 8(4), 101–121].
 8. Volkov, A. (2007). *Jevoljucija shvedskoj modeli* [The evolution of the Swedish model]. *Mirovoe i nacional'noe hozjajstvo*, 1(2) (in Russian)
[Волков, А. (2007). Эволюция шведской модели. *Мировое и национальное хозяйство*, 1(2)].
 9. Polozhennia pro Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy [Regulation on the Ministry of Social Policy of Ukraine] (Ukraine), 17.06.2015, No 423. Retrieved December November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-p> (in Ukrainian)
[Положення про Міністерство соціальної політики України (Україна), 17.06.2015, № 423. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-p>].
 10. Pro zainiatist naselennia [About employment of the population] (Ukraine), 05.07.2012, No 5067-VI. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (in Ukrainian)
[Про зайнятість населення (Україна), 05.07.2012, № 5067-VI. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>].
 11. Stratehiia demografichnoho rozvytku v period do 2015 roku [Demographic Development Strategy for the period up to 2015] (Ukraine), 24.06.2006, No 879. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/879-2006-p> (in Ukrainian)
[Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року (Україна), 24.06.2006, № 879. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/879-2006-p>].
 12. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy "Molod Ukrainy" na 2016-2020 roky ta vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy [On approval of the State Target Social Program "Youth of Ukraine" for 2016-2020 and amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine] (Ukraine), 18.02.2016, No 148. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-p?lang=en> (in Ukrainian)
[Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України (Україна), 18.02.2016, № 148. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-p?lang=en>].
 13. Natsionalnyi plan dii shchodo realizatsii Konventsii OON pro prava dytyny na period do 2016 roku [National Action Plan for the Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child until 2016] (Ukraine), 05.03.2009, No 1065-VI. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17/sp:wide:max100> (in Ukrainian)
[Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року (Україна), 05.03.2009, № 1065-VI. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17/sp:wide:max100>].
 14. Poriadok vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dla zdiisnennia zakhodiv derzhavnoi polityky z pytan molodi ta derzhavnoi pidtrymky molodizhnykh ta dytiachykh hromadskykh orhanizatsii [Procedure for using the funds provided in the state

- budget for implementation of state policy measures for youth and state support of youth and children's NGOs] (Ukraine), 22.02.2012, No116. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-2012-p> (in Ukrainian)
[Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів державної політики з питань молоді та державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій (Україна), 22.02.2012, №116. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-2012-p>].
15. State Statistics Service of Ukraine. (2019). *Ekonomichna aktyvnist naseleння Ukrainy za 2008-2016* [Economic activity of the population of Ukraine for 2008-2016]. Retrieved November 10, 2019, from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_ean_zb.htm (in Ukrainian)
[Державна служба статистики України. (2019). *Економічна активність населення України за 2008-2016 рр.* URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_ean_zb.htm].
16. Z-Ukraine. (2019). *Statystyka po zaniatosti y bezrobotytsе v Ukrayne 2015-2016* [Statistics on employment and unemployment in Ukraine 2015-2016]. Retrieved November 10, 2019, from <http://zet.in.ua/statistika-2/statistika-po-zanyatosti-i-bezrobotice-v-ukraine-2015-2016> (in Ukrainian)
[Z-Україна. (2019). *Статистика по занятості і безробітці в Україні 2015-2016.* Актуально на 10.11.2019. URL: <http://zet.in.ua/statistika-2/statistika-po-zanyatosti-i-bezrobotice-v-ukraine-2015-2016>].
17. Minfin. (2019). *Indeks realnoi zarobitnoi platy* [Real wage index]. Retrieved November 10, 2019, from <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/index> (in Ukrainian)
[Мінфін. (2019). *Індекс реальної заробітної плати.* Актуально на 10.11.2019. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/index>].
18. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia na vypadok bezrobittia [On compulsory state social insurance against unemployment] (Ukraine), 02.03.2000, No 1533-III. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14> (in Ukrainian)
[Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (Україна), 02.03.2000, № 1533-III. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>].
19. Poriadok nadannia dopomohy po bezrobittii, u tomu chysli odnorazovoi yii vyplaty dlia orhanizatsii bezrobitnym pidpriemnytskoi diialnosti [The procedure for providing unemployment assistance, including its lump sum payment for the organization of unemployed entrepreneurs] (Ukraine), 15.06.2015, No 613. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0821-15> (in Ukrainian)
[Порядок надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності (Україна), 15.06.2015, № 613. Актуально на 10.11.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0821-15>].
20. Pro obchyslennia serednoi zarobitnoi platy (dokhodu, hroshovoho zabezpechennia) dlia rozrakhunku vyplat za zahalnooboviazkovym derzhavnym sotsialnym strakhuvanniam [On the calculation of the average wage (income, financial security) to calculate payments for compulsory state social insurance] (Ukraine), 26.09.2001, No 1266. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-p> (in Ukrainian)
[Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням (Україна), 26.09.2001, № 1266. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-p>].
21. State Statistics Service of Ukraine. (2019). *Statystychni shchorichnyky Ukrainy za 2007-2017* [Statistical Yearbooks of Ukraine for 2007-2017]. Retrieved November 10, 2019, from https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm (in Ukrainian)

[Державна служба статистики України. (2019). *Статистичні щорічники України за 2007-2017 рр.* URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm].

22. Pro kolektyvni dohovory i uhody [On collective agreements] (Ukraine), 01.07.1993, No 3356-XII. Retrieved November 10, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12> (in Ukrainian)
[Про колективні договори і угоди (Україна), 01.07.1993, № 3356-XII. Актуально на 10.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>].

Fourier Transform Infrared Spectroscopy and Scanning Electron Microscopy Characterization of Adhesive Produced From Polystyrene Waste

Lucas Albert Jerome Hamidu¹, Umar Omeiza Aroke², Odeh Adey Osha²,
Idris Misau Muhammad²

¹ *Nigerian Building and Road Research Institute*

10 NBRRRI Way / I.T. Igbani Street, off Awolowo Way, Jabi, Abuja, Nigeria

² *Abubakar Tafawa Balewa University*

Tafawa Balewa Way, P. M. B. 0248, Bauchi, 740272, Nigeria

DOI: [10.22178/pos.53-4](https://doi.org/10.22178/pos.53-4)

LCC Subject Category: [QD1-65](#)

Received 28.11.2019

Accepted 25.12.2019

Published online 31.12.2019

Corresponding Author:

Lucas Albert Jerome Hamidu

lucadohamidu@yahoo.com

© 2019 The Authors. This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 License](#)

Abstract. In this study, the optimized adhesive formulated from polystyrene waste was characterized for Fourier transform infrared (FTIR) spectra, Scanning Electron Microscopy (SEM) / Energy Dispersive X-ray (EDX) spectroscopy, solubility, density and water absorption for identification of existing functional group(s), morphology, elemental compositions, etc. The results revealed that polystyrene, unsaturated hydrocarbon has been degraded to form a new product containing aromatic compounds. SEM morphology showed well mixed blended adhesive with silver-like appearance due to additives and EDX revealed 12 existing elemental compositions with their corresponding percentage atomic weights as follows; carbon 93.14 %, hafnium 1.44 %, vanadium 1.66 %, chromium 1.40 %, bromine 0.47 %, palladium 0.26 %, copper 0.43 %, nickel 0.31 %, cobalt 0.29 %, potassium 0.38 %, iron 0.15 % and manganese 0.08 %. The produced polystyrene adhesive was sparsely soluble in water after 30 minutes; it has a density of 1041 kg/m³ and does not absorb moisture. Because of these results, the adhesive from polystyrene waste could serve as green adhesive, since there are no threats of toxic substance emission from the spectral analysis since most of the elements are used as a supplement in pharmaceuticals and catalyst in process industries.

Keywords: Adhesive; Characterization; scanning electron microscopy / energy dispersive X-ray; Fourier Transform Infrared Spectroscopy; Polystyrene Waste.

INTRODUCTION

The general view of the conversion of waste to wealth is propelling researchers into the utilization of abundant waste materials regarded as not valuable. The use of green and non-emitting materials in providing a sustainable environment is objectionable considering the globalization of climate change threats. The adhesive is substances that stick to one or more substrates that become bonded when surfaces are wetted and covalently joined together [15, 27]. Adhesive sources are either natural or synthetic, the natural types of adhesive are from the animal bore, casein; plants, etc. and while synthetic are produced from industrial chemicals [15].

Most adhesives used in composites materials production are synthetic and have medical con-

cern due to emissions from its users which makes it not environmentally friendly, and are reported carcinogenic due to the presence of formaldehyde derivatives [3, 14, 29, 10]. In a bid to develop environmentally friendly adhesive devoid of any side effects, additives such as plasticizers from diblend or triblend of diethylene glycol dibenzoate and dipropylene glycol dibenzoate are usually added for stabilization of its properties for ease application [6, 5].

Authors [15] formulated and characterized adhesive from polystyrene waste using response surface optimization for their; viscosities, pH, solid and moisture content. However; elemental composition, functional groups and other physico-chemical properties were not determined to establish the potentials and safe usage of the produced adhesive.

In this research, the best-formulated adhesive by [15] was optimized and further characterization for; Fourier transforms infrared spectroscopy (FT-IR), Scanning Electron Microscopy (SEM), solubility in water, water absorption and density to fully understand the functional groups and mineralogical composition of the produced adhesive for sustainable green environment.

Fourier transforms infrared (FT-IR) spectra instrument has been used to study the existence of different compounds in a mixture [24]. It is the ideal process of identification and analyzing chemical components in unknown materials, qualitatively or consistency of samples and amount of components in a mixture [4]. Functional groups are identified within the ranges of 4000–1300 cm^{-1} bands and fingerprints are in the ranges of 1300–400 cm^{-1} bands when radiated [7, 28, 13, 22, 8, 1, 9]. Several types of research carried out in the past used FT-IR technique to study characteristic properties and functional groups of different compounds [17, 21]. Authors [29] used FT-IR to characterize native starch, oxidized starch; U-O-st adhesive and nano-TiO₂-U-Ost adhesive to determine the existing functional groups dominating during the oxidation processes. Researchers [4] applied FT-IR instrument to study the transmission spectra of laser dye, polystyrene and Coumarin chemical structure and bonds. Authors [10] used FT-IR to study the “characterization of the urea-formaldehyde (UF) resins modified with styrene-maleic amic acid (SMAA) derivatives”. The primary major differences between the modified and unmodified starch adhesive sample for carboxymethyl starch and particleboard samples was examined using FT-IR [26]. Authors [18] used FT-IR to study different existing functional groups in the development of urea formaldehyde and polystyrene waste copolymer binder for emulsion paint formulation. Researchers [25] study by FT-IR Technique and adhesive properties of vulcanized EPDM modified with plasma. These are some of the studies carried out using FT-IR in studying and evaluation of characteristic functional group, and interpretation of organic compounds.

A scanning electron microscope is a device that identifies samples image by scanning with a high-resolution energy beam of electrons in a raster scan patterns. The electron interacts with the atoms that make up the samples producing signals containing information about the surface topology of the system, sample composition, proper-

ties such as electrical conductivities and quantitative measurement of the object [23]. It is a well-established method of observing the morphology of the sample adhered to materials surfaces and the relationship between them [11]. In most cases, the SEM is used in conjunction with the energy-dispersive X-ray spectroscopy (EDS or EDX) to determine the elemental composition of a sample. Adhesive solubility would be carried out according to the standard procedure [2, 19, 16], density [16] and moisture absorption [2, 19, 20] would be determined.

MATERIALS AND METHODS

Polystyrene waste was collected from commercial outlets in Bauchi metropolis, the tackifier was obtained from Total Filling station, Yelwa. The reagents used are; diphenylamine (99.9 % purity), diethylene glycol dibenzoate (99.8 % purity) BDH Chemical and absolute ethanol (98–99 % purity) Netherlands GPR were purchased from a local vendor. The equipment used was digital weighing balance model PGW 45021, mechanical stirrer model Heidolph 50111 and measuring cylinders. Fourier transform infrared model FT-IR-8400S, Schmadu and Sputter Coater Q150T UK model.

The following processes were used in the development of adhesive from polystyrene waste and its characterization according to [15].

Fourier Transform Infrared Spectroscopy (FTIR) analysis. FTIR analysis of the produced adhesive was carried out using FT-IR-8400S, SHIMADU model. The potassium bromide (KBr) and produced polystyrene adhesive were mixed [29, 17]. This was followed by a beam of light reflection on the sample converted to transmission spectra for the results within the frequency ranges of 4000–750 cm^{-1} [29, 28, 13]. The sample was scanned 10 times at 2 cm^{-1} resolution for data precision and accuracy.

Scanning Electron Microscope (SEM) Characterization. The SEM study was carried out in conjunction with energy dispersive X-ray spectroscopy (EDX) on the produced adhesive for morphology and elemental compositions, using SEM machine model sputter coater Q150T by Quorum UK. The produced adhesive sample was first placed on a double adhesive on the sample stub; thereafter it was placed in a sputter coater followed by deposition of 5 nm gold on the produced adhesive sample and finally introduced

into the SEM machine column for analysis at different magnifications, and the resulted data was stored and exported to the software [29, 26].

Solubility in Water. The produced adhesive solubility in water was determined according to [2, 19]. 5 g of produced adhesive was placed in a 40 ml graduated cylinder, then followed by the addition of 20 ml of distilled water at room temperature and allowed to stay for 30 minutes by physical observation. The colour of the distilled water was sparsely brown. After 30 minutes the produced adhesive was removed and weighed. The new weight of the produced adhesive was weighing 4.99 g.

Density. The density of the produced adhesive was carried out according to [16]. 5g of produced adhesive was weighed and added to 20 ml of distilled water in the graduated cylinder, the volume of the distilled water change from 20 to 24.8 ml.

Determination of Moisture Absorption. The moisture uptake of the produced adhesive was determined according to [2, 20] using the gravimetric method. 5 g of Produced adhesive was

weighed and placed inside a desiccator containing a saturated solution of sodium chloride and allowed to stay for 1 hr. After the period, the produced adhesive was removed and reweighed to determine the moisture absorbed, the difference between the dry and wet sample is the amount of moisture the adhesive absorbed.

RESULTS AND DISCUSSION

Fourier Transform Infrared (FTIR) Spectra of Produced Adhesive. The FTIR functional group test result for the best-fitted adhesive showing the absorbance spectra at different peaks as shown in Figure 1 is presented in Table 1.

Figure 1 shows the detailed absorbance of the spectra at different waveband. The absorbance peaks were located in the wide range of spectral scale between 4000–750 cm^{-1} wavelength [13]. There are 22 peaks in the spectra spreading across the entire wavelength showing different functional groups.

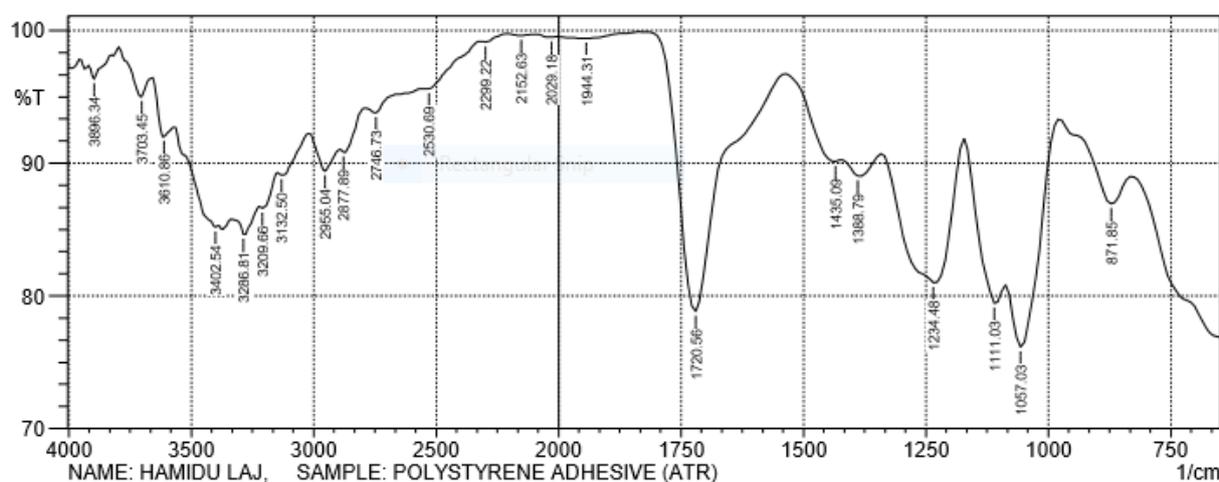

Figure 1 – Fourier Transform Infrared Spectra of Polystyrene Adhesive

Three peaks were located in the range of 4000–3500 with the absorbance at (3896.34, 3703.45 and 3610.86) cm^{-1} corresponding to O-H band stretching vibrations with free hydroxyl group usually assigning to alcohols and phenols [17], which could be due to the additives in the formulation. Four peaks were located in the range 3500–3000 cm^{-1} with absorbance at (3402.54, 3286.81, 3209.66 and 3132.50) assign to N-H stretching vibrations presence of amines functional group due to the presence of diphenyl amines [24, 25]. Four peaks were located in the

region 3000–2500 cm^{-1} with absorbance at (2955.04, 2877.89, 2746.73 and 2530.69) cm^{-1} vibrations assign to O-H stretching usually for carboxylic acid region, H-C=O:C-H stretching assign to aldehydes region and C-H stretching alkanes revealed presence of saturated hydrocarbon produced from the oxidation of aldehydes [28, 13].

Table 1 – Fourier Transform Infrared (FTIR) Spectra of Produced Adhesive

Peaks	Intensity	Bond	Functional group/fingerprint
871.85	86.945	C-H	Aromatics
1057.03	76.16	C-N stretch	Aliphatic amines
1111.03	79.475	C-N stretch	Aliphatic amines
1234.48	80.997	C-N stretch	Aliphatic amines
1435.09	90.128	C-C stretch (in-ring)	Aromatics
1720.56	78.813	C=O stretch	Aldehydes, saturated aliphatic
2152.63	99.621	-C(triple bond)C-stretch	Alkynes
2746.73	93.82	H-C=O: C-H stretch	Aldehydes
2877.89	90.83	C-H stretch	Alkanes
2955.04	89.413	C-H stretch	Alkanes
3132.5	89.125	O-H stretch	Carboxylic acids
3209.66	86.617	O-H stretch	Carboxylic acids
3286.81	84.638	O-H stretch	Carboxylic acids
3402.54	85.202	O-H stretch, H-bonded	Alcohols, phenols
3610.86	92.01	O-H stretch, free hydroxyl	Alcohols, phenols
3702.45	95.041	O-H stretch, free hydroxyl	Alcohols, phenols
3896.34	96.364	O-H stretch, free hydroxyl	Alcohols, phenols

Three peaks were located in the region of 2500–2000 cm^{-1} with absorbance at (2299.22, 2152.63 and 2029.18) cm^{-1} with no functional

group assigned to the region. In the region of 2000–1750 cm^{-1} , there was only a peak located at 1944.31 cm^{-1} absorbances without any functional group assigned from the vibrated absorbance. Also, a peak was located between 1750–1500 cm^{-1} at 1720.56 cm^{-1} assigned to amides (esters) C=O stretching vibrational band of aromatic compound [12]. Two peaks were located between 1500–1250 cm^{-1} at (1435.09, 1388.79) C-C stretching (in-ring) assigned to the aromatics functional group [7, 12]. From the ranges of 1500–400 cm^{-1} is the fingerprint region [13], where three peaks were located in the range of 1250–1000 cm^{-1} with absorbance at (1111.03 and 1057.03) cm^{-1} assign to C-N stretching vibrations band of aliphatic amines with sharp bends at 1057.03 cm^{-1} absorbances and 871.85 cm^{-1} peaks was assign for primary, secondary amines and aromatic N-H wag and C-H located between 1000–750 cm^{-1} [24, 7, 28].

The results from FTIR spectra revealed the conversion of polystyrene waste to adhesive attainment was achieved. The polystyrene formation which makes it unsaturated aromatic hydrocarbon had carbon=carbon double bond (C=C) functional group [4] covalently joined together with the additives to form saturated hydrocarbon with C-C stretching aromatics and C-N stretching aliphatic functional group. This implies that PS structure converted to the new product due to diphenylamine and diethylene glycol dibenzoate additive. The presence of hindered amines antioxidants in the formulation attributed to sparse solubility of the produced adhesive in water. The O-H functional group in the adhesive assign to alcohols and phenols were due to the tackifier and plasticizers covalently shared to form a strong bond. The aldehyde identified in the band was reduced to alcohol in the presence of antioxidants resulting in carbonyl and hydroxyl functional groups. Thus, the produced adhesive can form a strong bond as it is ready to protonate the hydroxyl bond.

The FTIR result for polystyrene adhesive is presented in Table 1 showing absorbance peaks for the spectra.

Scanning Electron Microscope (SEM) of Polystyrene Produced Adhesive. Figure 2 presents the SEM microstructure of produced adhesive from polystyrene waste.

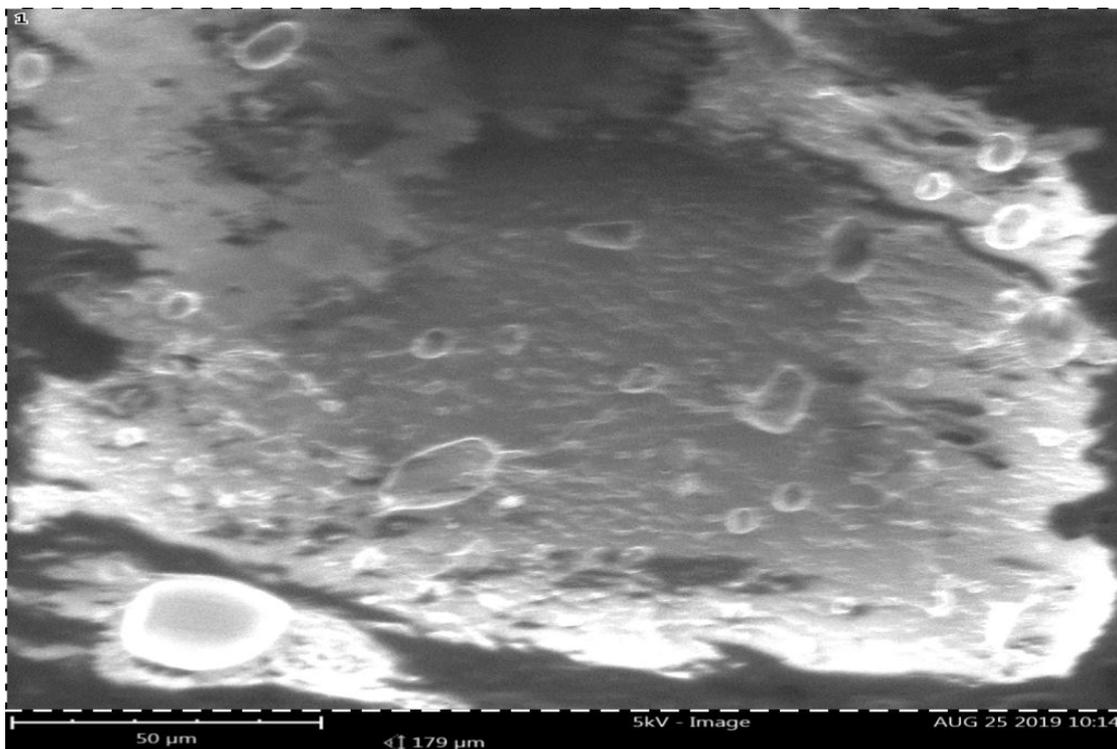

Figure 2 – Scanning Electron Microscopy of Polystyrene Adhesive

The scanning electron microscopy (SEM) of the produced polystyrene adhesive (PPA) was carried out as presented in Figure 2. The micrograph formation of the produced adhesive was in a smooth form with some spherical particles smoothly aggregated together in silver like appearance. From Figure 2, it can be adjudged that, the additives plasticizer (diethylene glycol dibenzoate) and antioxidant (diphenylamine) blended adequately to maintain its plastic nature. The produced adhesive with low moisture content

shows disappearance of water bubbles on the morphology, this has also contributed to the stability of the adhesive and improved properties for a green adhesive using green plasticizer in the stabilization [5].

Energy Dispersive X-ray (EDX) of Polystyrene Produced Adhesive. Figure 3 presents the EDX spectra of the produced adhesive from polystyrene waste.

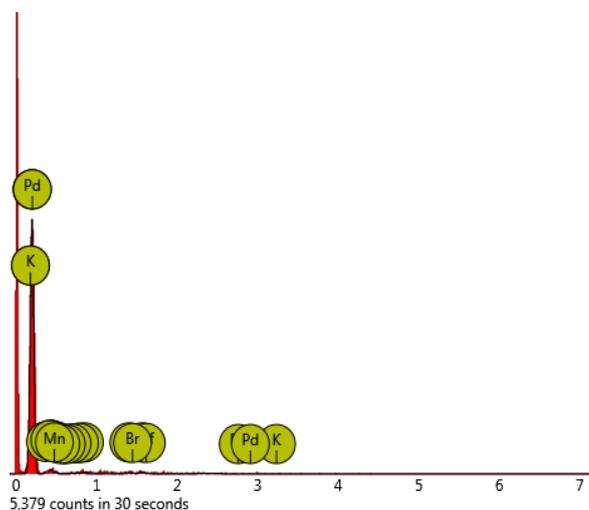

Figure 3 – Energy Dispersive X-ray Spectra of Polystyrene Adhesive

EDX spectrum analysis of the produced adhesive was carried out to identify the existing elemental compositions for their toxicity and friendliness. This is because most adhesive used in composites and particleboard productions are not friendly as they are carcinogenic [3]. The EDX spectra identified 12 elements in the produced adhesive as presented in Table 2. These elements are; carbon being the dominant, hafnium, vanadium, chromium, bromine, palladium, copper, nickel, cobalt, potassium, iron and manganese. Some of these elements have been used as supplements in pharmaceutical and catalyst respectively.

Table 2 – Elemental Composition of Produced Adhesive from Polystyrene wastes

Symbol	Name	Conc. Atomic, %	Conc. Weight, %
C	Carbon	93.14	66.29
Hf	Hafnium	1.44	15.19
V	Vanadium	1.66	5.02
Cr	Chromium	1.40	4.33
Br	Bromine	0.47	2.25
Pd	Palladium	0.26	1.62
Cu	Copper	0.43	1.62
Ni	Nickel	0.31	1.07
Co	Cobalt	0.29	1.00
K	Potassium	0.38	0.87
Fe	Iron	0.15	0.50
Mn	Manganese	0.08	0.25
		100.00	100.00

Elemental Compositions of Polystyrene Produced Adhesive. The elemental composition of produced adhesive from polystyrene waste is presented in Table 2 showing various elements existing from the investigation.

REFERENCES

1. Adjova, E., Olodo, E., & Doko, V. (2018). *Study of the implementation of waste wood, plastics and polystyrene from industries for various applications in the building industry.* Retrieved from http://challengest.scienceafrique.fr/results_phase1.php
2. Akinterinwa, A., Osemeahon, S. A., Nkafamiya, I. I., Dass, P. M. (2015). *Formulation of Emulsion Paint from a Copolymer Composite of Dimethylol Urea/Polystyrene.* *Chemistry and Materials Research*, 7(7), 20–26.

The Solubility of produced Adhesive in Water. Adhesive solubility in water is important since it determines the permeability and resistance to ease disappearance. It was observed that, after 30 minutes of adding distilled water, the produced adhesive was sparsely soluble in the water showing brownish colour amounting to 0.01 g reduction from the original weight.

The Density of Produced Adhesive. The density of the produced adhesive was determined according to [16]. The result was that the produced adhesive has a density of 1042 kg/m³ which is denser than water.

Moisture Absorption of Produced Adhesive. The moisture absorption of the produced adhesive was found to be -0.02, which implies that the produced adhesive does not absorb moisture.

CONCLUSION

The optimized adhesive formulated from polystyrene waste was further characterized by FTIR, SEM/EDX, density, and moisture absorption. The produced adhesive has a density of 1042 kg/m³. The identified functional groups from the spectra are mainly; aromatic compounds, amines, and hydroxyl. The polystyrene structure has been degraded into adhesive; SEM and EDX analysis revealed 12 elements were found in the produced adhesive which is non-toxic and harmful to living organisms as some are used as supplements in pharmaceuticals and catalysts in the processing industry.

Acknowledgments

The authors gratefully thank Nigerian Building and Road Research Institute, for raw materials Processing and Abubakar Tafawa Balewa University for allowing this work to be carried out at no cost.

3. Akinyemi, B. A., Olamide, O., & Oluwasogo, D. (2019). Formaldehyde free particleboards from wood chip wastes using glutaraldehyde modified cassava starch as binder. *Case Studies in Construction Materials*, 11, e00236. doi: [10.1016/j.cscm.2019.e00236](https://doi.org/10.1016/j.cscm.2019.e00236)
4. Al-Kadhemy, M. F. H., Rasheed, Z. S., & Salim, S. R. (2016). Fourier transform infrared spectroscopy for irradiation coumarin doped polystyrene polymer films by alpha ray. *Journal of Radiation Research and Applied Sciences*, 9(3), 321–331. doi: [10.1016/j.jrras.2016.02.004](https://doi.org/10.1016/j.jrras.2016.02.004)
5. Arendt, W. D., McBride, E. L., & Hanes, R. D. (2014). New dibenzoate plasticizer blends for PVC applications. *Journal of Vinyl and Additive Technology*, 20(3), 137–142. doi: [10.1002/vnl.21343](https://doi.org/10.1002/vnl.21343)
6. Arendt, W. D., McBride, E., & Conner, M. M. (2014). Use of Dibenzoate Plasticizers in Pressure Sensitive Adhesives. Retrieved from <https://www.pstc.org/i4a/pages/index.cfm?pageID=4491>
7. Barrueso-Martínez, M. L., del Pilar Ferrándiz-Gómez, T., Romero-Sánchez, M. D., & Martín-Martínez, J. M. (2003). Characterization of eva-based adhesives containing different amounts of rosin ester or polyterpene tackifier. *The Journal of Adhesion*, 79(8-9), 805–824. doi: [10.1080/00218460309547](https://doi.org/10.1080/00218460309547)
8. Chau, V. V., Bunge, F., Duffy, J., & Hood, L. (2011). *Advances in Thermal Insulation of Extruded Polystyrene Foams*. *Cellular Polymers*, 30(3), 137–155.
9. Cortes, S. (2010). *Theory and Interpretation of Infrared spectroscopy spectra*. Retrieved from https://personal.utdallas.edu/~scortes/ochem/OChem_Lab1/recit_notes/ir_presentation.pdf
10. Duan, H., Qiu, T., Guo, L., Ye, J., Yuan, Y., & Li, X. (2016). The aminolysis of styrene–maleic anhydride copolymers for a new modifier used in urea-formaldehyde resins. *International Journal of Adhesion and Adhesives*, 66, 138–146. doi: [10.1016/j.ijadhadh.2016.01.003](https://doi.org/10.1016/j.ijadhadh.2016.01.003)
11. El, S., Koraichi, S., Latrache, H., & Hamadi, F. (2012). Scanning Electron Microscopy (SEM) and Environmental SEM: Suitable Tools for Study of Adhesion Stage and Biofilm Formation. *Scanning Electron Microscopy*. doi: [10.5772/34990](https://doi.org/10.5772/34990)
12. Elbadawi, M., Osman, Z., Paridah, T., Nasroun, T., & Kantiner, W. (2015). *Mechanical and Physical Properties of Particleboards made from Ailanthus Wood and UF resin Fortified by Acacias Tannins Blend*. *Journal of Materials and Environmental Sciences*, 6(4), 1016–1021.
13. Ernest, Z. (2015, January 23). *How can I distinguish functional group region and fingerprint region in a infrared spectrum?* Retrieved from <https://socratic.org/questions/how-can-i-distinguish-functional-group-region-and-fingerprint-region-in-a-infrar>
14. Ghani, A., Ashaari, Z., Bawon, P., & Lee, S. H. (2018). Reducing formaldehyde emission of urea formaldehyde-bonded particleboard by addition of amines as formaldehyde scavenger. *Building and Environment*, 142, 188–194. doi: [10.1016/j.buildenv.2018.06.020](https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2018.06.020)
15. Hamidu, L. A. J., Aroke, U. O., Osha, O. A., ... Muhammad, I. M. (2019). Formulation and Characterization of Adhesive Produced From Polystyrene Waste Using Response Surface Optimization. *Path of Science*, 5(8), 2001–2009. doi: [10.22178/pos.49-2](https://doi.org/10.22178/pos.49-2)
16. Idris, U. D., Aigbodion, V. S., Gadzama, R. M., Abdullahi, J. (2011). *Eco-Friendly (Watermelon Peels) Alternatives to Wood-based Particleboard Composites*. *Tribology in industry*, 33(4), 173–181.
17. Labcompare. (n. d.). *Infrared Spectroscopy (IR/FTIR)*. Retrieved October 10, 2019, from <https://www.labcompare.com/Spectroscopy/165-Infrared-Spectroscopy-IR-FTIR/?search=Infrared+Spectroscopy>
18. Osemeahon, S. A., & Dimas, B. J. (2014). Development of urea formaldehyde and polystyrene waste as copolymer binder for emulsion paint formulation. *Journal of Toxicology and Environmental Health Sciences*, 6(3), 75–88. doi: [10.5897/jtehs2013.0285](https://doi.org/10.5897/jtehs2013.0285)

19. Osemeahon, S. A., Barminas, J. T., & Jang, A. L. (2013). Development of Waste Polystyrene as a binder for emulsion paint formulation II: Effect of different types of Solvent. *Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology*, 5(4), 1–7.
20. Osemeahon, S. A., Barminas, J. T., & Jang, A. L. (2013). Development of Waste Polystyrene as a binder for emulsion paint formulation II: Effect of different types of Solvent. *Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology*, 5(4), 1–7.
21. Polymer Properties Database. (2015). Polystyrenes (GPPS, HIPS, EPS, SBR, SBS, ABS). Retrieved October 10, 2019, from <https://polymerdatabase.com/polymer%20classes/Polystyrene%20type.html>
22. Rouabah, F., Dadache, D., & Haddaoui, N. (2012). Thermophysical and Mechanical Properties of Polystyrene: Influence of Free Quenching. *ISRN Polymer Science*, 2012, 1–8. doi: 10.5402/2012/161364
23. Rudawska, A. (2012). Adhesive Properties. *Scanning Electron Microscopy*. doi: 10.5772/37011
24. Sanches, N. B., Pedro, R., Diniz, M. F., Mattos, E. D. C., Cassu, S. N., & Dutra, R. de C. L. (2013). Infrared Spectroscopy Applied to Materials Used as Thermal Insulation and Coatings. *Journal of Aerospace Technology and Management*, 5(4), 421–430. doi: 10.5028/jatm.v5i4.265
25. Santos, R. P., Oliveira Junior, M. S. de, Mattos, E. D. C., Diniz, M. F., & Dutra, R. D. C. L. (2013). Study by FT-IR Technique and Adhesive Properties of Vulcanized EPDM Modified with Plasma. *Journal of Aerospace Technology and Management*, 5(1). doi: 10.5028/jatm.v5i1.162
26. Selamat, M. E., Sulaiman, O., Hashim, R., Hiziroglu, S., Nadhari, W. N. A. W., Sulaiman, N. S., & Razali, M. Z. (2014). Measurement of some particleboard properties bonded with modified carboxymethyl starch of oil palm trunk. *Measurement*, 53, 251–259. doi: 10.1016/j.measurement.2014.04.001
27. Silva, F. B. M., Vianna, R. F., & Neubert, E. I. (2014). *Study of Adhesion Properties of Natural Rubber - Based Pressure Sensitive Adhesive with Variation of Tackifier Resin and Plasticizers Agents*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/78ed/e59a22f0762a6a82d25bafcbdab84711b1a0.pdf>
28. WebSpectra. (2019). Table of IR Absorptions. Retrieved October 10, 2019, from <https://webspectra.chem.ucla.edu/irtable.html>
29. Zhao, X., Peng, L., Wang, H., Wang, Y., & Zhang, H. (2018). Environment-friendly urea-oxidized starch adhesive with zero formaldehyde-emission. *Carbohydrate Polymers*, 181, 1112–1118. doi: 10.1016/j.carbpol.2017.11.035

Principles of Management Application in Building Construction Projects: Perspectives of Project Managers'

Dorcas Omolola Adeagbo¹, Sani Mohammed², Sani Abdulkadir²

¹ *University of Jos, Department of Building*
Bauchi Road, Jos, Nigeria

² *Abubakar Tafawa Balewa University, Department of Building*
Tafawa Balewa Way, P. M. B. 0248, Bauchi, 740272, Nigeria

DOI: 10.22178/pos.53-7

JEL Classification: M14

Received 30.11.2019
Accepted 28.12.2019
Published online 31.12.2019

Corresponding Author:
Sani Abdulkadir
arabs4u@gmail.com

© 2019 The Authors. This article
is licensed under a [Creative
Commons Attribution 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Abstract. One of the most crucial factors to consider when setting up and managing organizational activities is the application of management principles. Most of the time, organizational failure is attributed to either as a violation of management principles or an organization's inability to establish this precedent in the running of its day-to-day activities. This paper, therefore, focused on the application of the management principles of Henri Fayol in the management of human resources for construction projects. The study utilized a descriptive design using a survey study and explorative design through a literature search. Relevant literature was reviewed to identify management principles for the design of the questionnaire. The population is the core building professionals working as project managers in a construction site of three tertiary institutions in Bauchi. Forty-five (45) questionnaires were distributed and successfully filled and retrieved. SPSS software was used for the analysis. The study used descriptive statistics and the Kruskal-Wallis test for the analysis. The results show that the majority of the respondents (80 %) acknowledged the importance of these principles to the construction industry in the management of human resources in the construction site. Also, the findings revealed that project managers always used most of these principles in the management of human resources in the construction site. Although, lack of planning and motivation, non-adherence to principles and standards, clashes of interest and corruption revealed as top challenges of its implementation on construction site. The finding concludes that the more the respondent works longer on construction sites, the higher the application of these principles in managing human resources on sites.

Keywords: Henry Fayol; Human Resource; Management Principles; Construction and Project Managers.

INTRODUCTION

Management principles are propositions established by various scholars based on fundamental facts. The principles serve as a guide for decision-making, planning and management action [10, 2]. Management skills are needed to improve the performance of an organization in construction projects, and these activities involve many activities involving more people as a team working towards achieving organizational goals and objectives [3]. These principles are established through observations, practice and long-term management experience. Authors [6] claimed that the main goals of an organization's management principle are to improve the working

condition, which will increase efficiency by saving costs and improving profit. However, the problem is how to extend the theories of management principles into practice. This paper aims to assess the extent of the application of principles of management in the management of human resources in construction projects. The objectives of the study are: To assess the stakeholders' perception about the relevancy of Henry Fayol principles of management application in construction industry, to determine the extent of usage of Henry Fayol management principles by project managers in building construction projects and to identify the challenges in implementation of Henry Fayol management principles on construction sites.

Henry Fayol's principles of management. Drucker claims that one learns by doing so [7]. Does he argue that the manager's first task is to define what our business is? The answer to this question is also going to lead to another question about what to do? When is there to be done? What and who is it necessary to do this? Moreover, how do you make sure it's done? Because of his management experience, Henri Fayol was able to synthesize fourteen (14) management principles [10]. The principles for successful management are expected to guide managers toward the establishment and management of an organization:

Division of work. Labor division and specialization increase productivity by promoting accuracy, speed, and innovation in the execution of responsibilities [10]. It is expected that the implementation of the labor division will pass through skilled and unskilled labor. This principle is particularly visible in the technical section of the construction company. A lot of skilled and unskilled work is part of a unique and distinct profession. According to specialization, division of labor is therefore performed. Some of the technical section examples of these works include carpentry, masonry, plumbing, electrical work, etc. Within these vast activities, many people have become specialists. Work division may also be a guide in setting up an organizational structure.

Principle of authority. Delegation of power and responsibility is important to get things done. Responsibility must be assigned to employees, and management must give authority to those responsible. Responsibility and authority go hand-in-hand. Whoever has a responsibility at the same time has been given authority on that particular task to be performed. Therefore, the performance of every task will be traced based on assigning responsibilities and authorities. Each section in the construction firm has a head that has the power to give the command. According to [9] the authority principle suggests that managers and other heads of various sections in an organization should be empowered to give their subordinates command. For example, the head of the carpentry section should have the power to assign responsibility to the workers who are directly under his section.

Discipline. Discipline as part of the core management principles deals with obedience, good con-

duct and respectful interaction among employees. It is a discipline that allows an employee to abide by the general rules and regulations that guide the running of an organization. It also gives consciousness to the employee to do the right things at the right time. Discipline allows employees to have good and respectful interaction with their colleagues, thereby ensuring the smooth running of the organization. In fact, in managing and organizing, it is the lubricant that removes friction and enhances productivity. Authors [2] think that penalties and penalties for negative action should be made available as part of an organization's rules and regulations. Defaulters should appear before a disciplinary committee depending on the degree of misconduct. For example, delay or poor workmanship can lead to financial loss to the contractor in construction work. Therefore, it was suggested that the deduction of default wages can serve as punishment.

Unity of command. Unity of command requires an employee to receive a command from a single authority. This management principle is all about concentration and unity, and it means that the whole organization should move in the right direction to a common goal and it is important if all employees of a company are to have one vision [5]. According to [10] given employee command by more than one employee-manager may result in mistakes and conflicts of interest that will subsequently affect productivity. The command line management should be one and only one. For example, each employee should receive a command from one person (i.e. his boss) in construction work. Even if the command originates from the higher authority, it must pass through the relevant subordinate.

Unity of direction. Unity of direction as one of the management principles required that every employee's various efforts should be focused and focused on achieving the organization's goals. It is management's responsibility to plan, coordinate and control the various responsibilities of every employee to target organizational goals. Author [7] reported that Management by Object (MBO) is one of the Drucker's organizational concept. This concept is related to the unity of the directive principle of Fayol. It is necessary to give each employee a specific goal to achieve. And the sum of individual employees' effort must be geared towards achieving the organization's

overall goals. For example, in construction work, the individual employee's effort must be aimed at meeting time, cost, quality and customer satisfaction.

Subordinate of individual interest to organisational interest. Every employee has his interest, including the manager. But the interest of the organization should supersede any other personal interest for the organization to function effectively. The focus is primarily on organizational goals and not on individual objectives. In other words, it says that employees should surrender their interests before the organization's general interest [1] in the same vein [2] believe that employees need to sacrifice their interests for the benefit of the organization. Fall, therefore, indicated that the organization's interest should always be superior to any other personal interest.

Remuneration. Remuneration is one of the ingredients of motivation that is believed to have a direct effect on labor productivity. The remuneration should be reasonable and timely to keep an employee motivated and productive. The salary should also be justifiable, and there should be no short change for the staff [9].

The degree of centralisation. In terms of decision-making, centralization in management principles refers to the concentration of authority at the management level [10]. This is in contrast to middle and lower management decentralization of authority. The centralization of authority depends on the size of the organization. Therefore, an organization should strive for and strike a balance on this.

Scalar chain. There should be a command hierarchy in each organization that is represented by the line of authority from top management to the lowest. The authority chain should specify communication means and superior-subordinate relationships [10]. As an organizational chart, the principle of the scalar chain is practice. This principle is always found in Construction Company.

Order. The working environment in an organization should be tidy, clean and safe. Employees should get whatever they may need to fulfill their responsibilities conveniently. Things should be kept right at the right time and place [10]. This will motivate employees to diligently fulfill their responsibilities and improve productivity. Construction work requires timely material delivery. Delay in the supply of material may affect

the progress of the work that will affect the project's timely completion.

Equity. Equity as one of the management principles requires that employees be treated fairly and impartially. This should be one of the cardinal values of running an organization. Employees should be considered equal before an organization's rules and regulations. There will be equity, fairness, and justice [10].

Stability of tenure of personnel. The stability of staff tenure will foster specialization and increase productivity. In some cases, frequent changes in the position of the employee will destabilize the system and take time to familiarize the employee with the new job [10]. This will waste time and result in low productivity. Experience is one of the most important resources in construction work and construction management activities. Through long practice, this experience is achieved. Therefore, tenure stability and long-term staff tenure will help them gain the experience they need to be able to deliver effectively.

Initiative. Employees should be encouraged to develop new ideas that add value to the output of the organization. In some areas, they should be allowed to express their initiatives that will improve the competence of the organization [10]. In initiating and implementing new ideas, a good manager should be creative [9]. Organization management should provide incentives to encourage productivity.

Esprit de corps. This is a French phrase that means a group of people's enthusiasm and devotion [9]. An organization's management should foster mutual understanding and trust between employees. Through effective communication, this will be achieved. For an organization to achieve the best result, there should be a unified and effective integration and coordination of both individual and group effort. However, unity is the strength of this principle.

METHODOLOGY

The study utilized a descriptive design using a survey study and explorative design through a literature search. Descriptive research portrays an accurate profile of persons, events or situations [4] while explorative design involves a search of literature that is relevant to the objec-

tives and provides qualitative information on developmental issues on a view [4]. The study area is the Bauchi States targeting tertiary institution projects. It was chosen because of the high rates of construction activities with a high number of construction professionals [8]. The population is the core building professionals working as project managers in the construction sites, this group was chosen because of their significance in terms of executing of construction works, and they are involved almost in all day-to-day activities of construction works on sites. Therefore, they deemed the best groups to fulfill the objectives of this study. A total of fifteen (15) contractors that are currently on-site work were identified within ATBU, Federal Polytechnic, and State Polytechnic Bauchi. Also, three (3) professionals were selected within the construction sites making a total of 45 respondents for the study. The study used questionnaire as an instrument in collecting data from the respondents and convenience sampling techniques used in distributing the questionnaire to the respondents. This study used descriptive statistics such as frequency, charts and mean. Furthermore, the Kruskal-Wallis test was used to check for differences among respondents on the extent of application of management principles of Henry Fayol within the study area.

RESULTS AND DISCUSSION

Demographic background of the respondents. The study depicts the characteristics profiles of the respondent and the results show that the majority of the respondents obtained qualification at postgraduate levels. The construction managers have at least 6 years working experience within the construction industry. Also, Builders constitutes the majority among the respondents and more than 50 % of respondent have years of experience above 5 years as shown in Table 1 below. These imply that the respondents' knowledge and years of experience on construction sites attained a satisfactory level to give a proper verdict on the study.

Stakeholders' Perception about Important of Henry Fayol Management Principles. The first objective aimed at assessing the perception of project managers on the importance of Henry Fayol principles of management in building projects. The questionnaire used in retrieving data to achieve the objectives as formulated, the respon-

dents were asked to indicated perception on the important level of these principles using a five-point Likert scale from Very important (5) to Not important (1). From the analysis shows that the respondent acknowledged the importance of these principles as relating to construction management on sites with more than 80 % of the respondent representing about 40 respondent indicates at least positive important level which indicates that, these principles are useful on day to day activities of building construction projects as shown in the chart below (Figure 1).

Table 1 – Demographic Information of Respondents

Qualification of respondents		
	Frequency	Percent (%)
Ph. D	3	6.7
MSC	27	60.0
PGD	3	6.7
BSC	6	13.3
HND	6	13.3
Total	45	100.0
Professions of respondents		
Architects	6	13.3
Builders	24	53.3
Quantity Surveyors	9	20.0
Civil Engineer	6	13.3
Total	45	100.0
Years of experience of respondents		
Over 10 years	12	26.7
6-10 years	24	53.3
1-5 years	9	20.0
Total	45	100.0

Table 2 shows details' analysis on the level of application of Henry Fayol principles of management in building projects as perceived by the respondents with the weighted mean ranges of (3.8667–3.000). To determine the levels of its application in building projects by the respondents, the following mean calibration was adapted to help for decision-based on the mean value obtained in the result as shown in Table 2.

Referring to Table 2, the results revealed that all the respondents' assessments were above a scored of three in the five points Likert scale. These imply that the respondent agreed and acknowledge its usage or application in building construction projects within the study area. The topmost commonly applied principles are Division of work (MS=3.8667), Interest of organiza-

tion ahead of others. (MS=3.8000), Teamwork (MS=3.7333), Delegation of power and responsibility (MS=3.6667) and Command hierarchy (MS=3.6667) respectively. This finding implies that, while managing construction sites, the con-

struction managers do apply at least one of these principles in building construction projects and the implementation attained a satisfactory level in the construction industry.

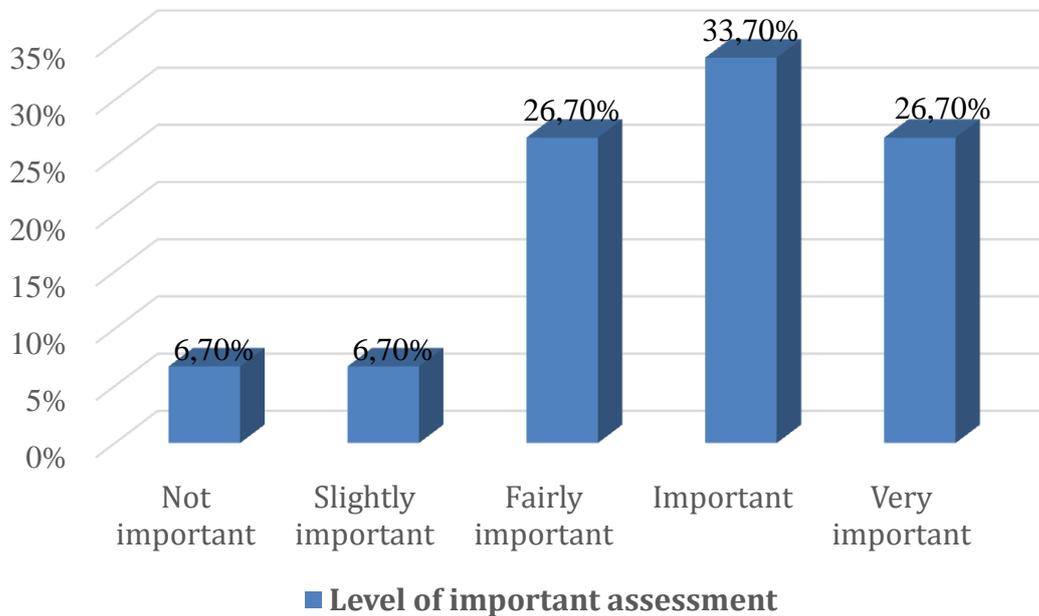

Figure 1 – Application of Henry Fayol Management Principles on Construction Sites

Furthermore, a Kruskal-Wallis-Test conducted to determine whether there is a significant difference in the extent of application of these principles by construction manager along years of experience on construction sites of building projects. Referring to Table 2, a Kruskal-Wallis-Test conducted to compare the respondents' perception differences on the level of application of Henry Fayol management principles on sites. The result shows that; the respondent significantly differs on the application of 50% principles of management as their values are lower than the specified $p=0.05$ these might be due to years of experience on sites. Also, the results show that the other 50% principles values are greater than the specified value of 0.05 which indicates that there is no evidence to show that the perception of respondents significantly differs along the years of experience of the respondents. The implication of these findings vindicates that, the more the respondent works longer on construc-

tion sites the higher the application of these principles in building construction projects.

Challenges in Implementation of Henry Fayol Management Principles on Sites. The third objective of this study was to identify the challenges of respondents on the application of Henry Fayol's management principles on construction sites within the study area. To achieve this objective, the respondents were asked to indicate in the questionnaires using open-ended questions the challenges confronting the implementation of these management principles on building construction sites. After sorting out the common and repeated challenges as indicated by the respondents, the study was able to identify the top challenges as indicated by the respondents as follows: Corruption; Non-adherence to principles and standards; Clashes of interest in an organization; Different background/upbringing of workers; Lack of motivation and planning.

Table 2 – Levels of application of Henry Fayol management principles in construction sites

Principles of Managements	Descriptive statistics			Kruskal-Wallis Test	
	Sum	Mean	Level of application	Chi-square	Sign. @0.05
Division of Work	174.00	3.8667	Very often	3.713	0.156
Delegation of Power and Responsibility	165.00	3.6667	Very often	11.253	0.004**
Discipline	153.00	3.4000	Sometimes	5.372	0.068
Unity of Direction to achieve organisation goal	150.00	3.3333	Sometimes	13.058	0.001**
Unity of Command from single authority	161.00	3.5778	Very often	7.642	0.022**
Interest of Organization to be above other interest	171.00	3.8000	Very often	2.526	0.283
Remunerations and Motivation of staff	138.00	3.0667	Sometimes	13.731	0.001**
Centralization in Terms of Decision-Making	147.00	3.2667	Sometimes	9.001	0.011**
Command Hierarchy	165.00	3.6667	Very often	10.368	0.006**
Tide, Clean and Safe Working Environment	156.00	3.4667	Sometimes	3.773	0.152
Equity Fair and justice to all	162.00	3.6000	Very often	2.879	0.237
Stability of Tenure of Personnel	135.00	3.0000	Sometimes	3.371	0.185
Initiative to Develop New Idea	147.00	3.2667	Sometimes	5.470	0.065
Team work to achieves client objectives	168.00	3.7333	Very often	8.395	0.015**

Notes: Hardly ever (1.00 to 1.49), Rarely (1.50 to 2.49), Sometimes (2.50 to 3.49), Very often (3.50 to 4.49), Almost always (4.50 to 5.00).

** – Significant perception difference along experience of the respondents

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATION

This paper discusses the application of management principles in the management of human resources in the construction site. While managing construction sites, the construction managers do apply these principles in building construction projects, and the implementation attained a satisfactory level in the construction industry. Furthermore, the higher the years of experience on construction sites the higher the application of these principles in building construction projects.

Although there are some challenges of clashes of interest in a construction site, the principles were found to be relevant and useful in the management of human resources in the construction site. Therefore, the study recommends the professionals within the construction industry actively implement these principles of management while executing construction projects as it proves to be significantly important in attaining the client's predetermined objective.

REFERENCES

1. Fundamental Principles of Workforce Management. (2017). *Construction Site Management and Labor Productivity Improvement*, 155–189. doi: [10.1061/9780784414651.ch07](https://doi.org/10.1061/9780784414651.ch07)
2. Godwin, A., Handsome, O., Ayomide, W., Enobong, A., & Johnson, F. (2017). *Application of the Henri Fayol Principles of Management in Startup Organizations*. *Journal of Business and Management*, 19(10), 78–85.
3. Kehinde, O., Afolabi, O., Omogbolahan, I. (2017). *Evaluation of the effect of project management techniques on road construction projects in Nigeria*. *European Project Management Journal*, 7(1), 3–12.
4. Kothari, C., & Garg, G. (2019). *Research Methodology: methods and techniques* (4th ed.). New Delhi: New Age International (P) Limited Publishers.
5. Mbalamula, Y., Suru, M., & Seni, A. (2017). *Utility of Henri Fayol's Fourteen Principles in the Administration Process of Secondary Schools in Tanzania*. *International Journal of Education and Research*, 5(6), 103–116.
6. Pokhriyal, S., & Prasad, M. (2014). *Management theories: principles and practices*. *Journal of Management & Research*, 8(2/4), 1–6

7. Shaker, A. (2003). The Practice of Management: Reflections on Peter F. Drucker's Landmark book. *Academy of Management Perspectives*, 17(3), 16–23. doi: [10.5465/ame.2003.10954670](https://doi.org/10.5465/ame.2003.10954670)
8. Usman, N., Inuwa, I., & Iro, A. (2012). The Influence of Unethical Professional Practices on the Management of Construction Projects in North Eastern States of Nigeria. *International Journal of Economics Development Research and Investment*, 3(2), 124–129.
9. Uzuegbu, C., & Nnadozie, C. (2015). Henry Fayol's 14 Principles of Management: Implications for Libraries and Information Centres. *Journal of Information Science Theory and Practice*, 3(8), 58–72. doi: [10.1633/jistap.2015.3.2.5](https://doi.org/10.1633/jistap.2015.3.2.5)
10. Vliet, V. (2009). 14 Principles of Management (Fayol). Retrieved from <https://www.toolshero.com/management/14-principles-of-management>

